

littera turca

Journal of Turkish Language and Literature
e-ISSN: 2149-892X
http://dergipark.ulakbim.gov.tr/littera

[Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 3, Yaz/Summer 2025]

KLASİK ÜSLUP TEMSİLCİSİ BİR 17. YÜZYIL ŞAİRİ: İFFETİ VE DÎVÂN'I

(A 17th Century Poet Representative of the Classical Style: İffetî and His Dîvân)

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 31.05.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted: 30.07.2025
Yayın Tarihi / Date Published: 31.07.2025
DOI Numarası / DOI Number: 10.20322/littera.1711021

Yunus KAPLAN

Prof. Dr.
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
orcid.org/0000-0002-2421-253X.
yunuskaplan80@gmail.com

Makale Bilgisi

- Değerlendirme:** Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.
- Etik Beyan:** Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
- Etik Kurul Belgesi:** Makale için "Etik Kurul Belgesi" gerekmemektedir.
- Benzerlik Taraması:** "Benzerlik Raporu" İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.
- Telif Hakkı:** Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından "Telif Hakkı Formu" imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atf Bilgisi:

Kaplan, Y. (2025). Klasik Üslup Temsilcisi Bir 17. Yüzyıl Şairi: İffetî ve Dîvân'ı. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 11(3), ss. 398-441. 10.20322/littera.1711021

Sorumlu Yazar:

Yunus KAPLAN, yunuskaplan80@gmail.com

Özet

Yaklaşık altı asırlık bir döneme hitap eden klasik Türk edebiyatı geleneğinde yazmış olduğu eserlerle ismini ölümsüzleştiren sayısız şair yetişmiştir. Bunlardan biri de 17. yüzyılda klasik üslup temsilcilerinden biri olan İffetî'dir. Edirne'de doğan şairin asıl adı, Ahmed'dir. Eğitimi tamamlandıktan sonra Edirne'deki çeşitli medreselerde müderrislik görevlerini müteakip sırasıyla Kütahya, Lefkoşa ve Belgrat kadılıklarında bulunmuş ve 1712 yılında da vefat etmiştir. Biyografik kaynaklarda bir hayli makbul bir şair, zarif ve marifet ehli biri olarak tanıtılan İffetî'nin eldeki tek eseri, *Dîvân*'ıdır. Şimdilik bilinen tek nüshası Milli Kütüphanede "06 Hk 1293" arşiv numarasıyla kayıtlı olan mürettep hâldeki bu *Dîvân*, dokuz farklı nazım şekliyle yazılmış toplam 495 adet manzumeyi ihtiva etmektedir. Büyük çoğunluğu gazel formunda olan ve hepsi aruz vezniyle tanzim edilen bu manzumelerde daha çok âşıkane ve rindane duygular terennüm edilmiştir. Klasik edebiyatın künhüne vakıf bir şairin kaleminden sadır olan ve teknik yönden sağlamlıklarıyla dikkatleri çeken söz konusu manzumelerin en bariz ortak özelliği samimi bir edayla, külfetten uzak ve sade bir dille kaleme alınmış olmalarıdır.

Bu çalışmada önce temsil ettiği edebî geleneğin başarılı bir temsilcisi olan İffetî'nin hayatı hakkında biyografik kaynaklarda verilen bilgiler derli toplu bir hâle getirilmiştir. Ardından bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ının şekil ve muhteva özellikleri hakkında birtakım değerlendirmelerde bulunulduktan sonra manzumelerinden bazı örnekler yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk Edebiyatı, 17. yüzyıl, klasik üslup, İffetî, Dîvân.

Abstract

Countless poets have emerged within the tradition of classical Turkish literature, which spans approximately six centuries, and have immortalized their names through the works they produced. One such poet is İffetî, a representative of the classical style in the 17th century. Born in Edirne, the poet's real name was Ahmed. After completing his education, he served as a muderris (religious school instructor) in various madrasas in Edirne and subsequently held the position of *qadi* (judge) in Kütahya, Lefkoşa, and Belgrade. He passed away in 1712. In biographical sources, İffetî is portrayed as a highly esteemed poet, graceful and accomplished. His only known work is his *Dîvân*. This mürettep *Dîvân*, the only known copy of which is currently preserved in the National Library under the archive number "06 Hk 1293," contains a total of 495 poems composed in nine different verse forms. The majority of the poems are ghazals, and all are written in the aruz meter. These poems predominantly express themes of love and libertinism (rindâne sentiments). A prominent common feature of these technically competent poems, penned by a poet well-versed in the essence of classical literature, is their sincere tone, free from ornamentation and composed in a plain and unpretentious language.

In this study, biographical information about İffetî, an accomplished representative of the literary tradition he belonged to, has first been compiled in a coherent manner. Following this, the formal and thematic characteristics of his only known work, the *Dîvân*, are evaluated, and selected examples from his poetry are presented.

Key Words: Classical Turkish literature, 17th century, classical style, İffetî, Dîvân.

GİRİŞ

16. yüzyılda birçok alanda en ihtişamlı günlerini yaşayarak adeta zirveyi gören Osmanlı Devleti, 17. yüzyıldan itibaren gerek siyasi gerek ekonomik anlamda baş gösteren duraklamanın etkisiyle yavaş yavaş bu ihtişamlı günlerini arar hâle gelmiştir. Baş gösteren duraklama sebebiyle sosyal hayatın birçok alanı olumsuz etkilenmiş olsa da edebiyat olumsuz durumdan pek etkilenmeyerek canlılığını muhafaza etmiştir. Nitekim başta Şeyhülislâm Yahya, Nef'î, Fehîm, Nâ'îlî, Nâbî ve Sâbit gibi büyük şairlerin de aralarında olduğu yüzlerce şairin yetiştiği bu dönemde kaleme alınmış olan biyografik kaynaklarda kayıt altına alınan şairlerin sayıca fazlalığı, bu yüzyıldaki edebî canlılığı gözler önüne sermektedir.

Bazı şairlerin hikemî tarz ve Sebk-i Hindî üslubuyla farklılık arayışlarına girerek edebî geleneğe renk ve zenginlik kattığı bu dönemde, birçok şair muhtevadan ziyade şiirselliği ön planda tutarak (Bilkan 2004: 368) klasik üslup vadisinde kalem oynatıp hüner gösterisinde bulunmuştur.

Türk şiirinin üç yüz yıllık birikimiyle kendine özgü bir şiir geleneği oluşturarak Fars edebiyatından alınan tercüme anlam ve mecazlar yerine, yerli ve orijinal konuların şiirlere hâkim olduğu bu üslup, yerli hayatın ve sosyal çevrenin şiire taşınması bakımından önemlidir. Şiirlerini önekilere nazaran daha sade bir dille kaleme alan klasik üslubu benimseyen şairler, bu şiir anlayışında duygu ve lirizmden ziyade; şiir tekniğindeki sağlamlık, ahenk ve akıcılığa önem vermişlerdir. Atasözü, deyim ve halk ibarelerinin kullanımına özen göstermeleri, tasavvufî anlama fazla yer vermemeleri ve mana derinliğinden çok söyleyiş güzelliğini tercih etmeleri (Erkal 2009: 145) bu üslup şairlerinin en belirgin özellikleri arasında yer alır.

17. yüzyılın edebî canlılığını çeşitli veçheleriyle kayıt altına alan biyografik kaynaklarda poetik tercihini klasik üsluptan yana kullanan bir hayli şair kayıtlıdır. Bunlardan biri de sahip olduğu şairlik kudretiyle bu dönemdeki biyografi yazarlarının dikkatini çekerek hayatı kayıt altına alınmaya layık görülen Edirneli İffetî'dir. Bu çalışmada şairliğinin yanında ilim adamlığıyla da temayüz eden İffetî'nin hayatı hakkında kayıt altına alınan bilgiler derli toplu hâlde bir araya getirildikten sonra, bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ının şekil ve muhteva özellikleri hakkında bazı değerlendirmelerde bulunularak manzumelerinden bazı örnekler paylaşılacaktır.

1. İffetî'nin Hayatı

Edirne'de doğan şairin asıl adı, Ahmed'dir. Sâatî Ahmed Efendi sanıyla şöhret bulmuştur. Doğum tarihi, ailesi ve tahsil hayatıyla ilgili elde bilgi yoktur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra 1073/1663 yılında Edirne'de Mütereddin Medresesine, 1081/1671 sonlarında Kadı Abdi Medresesiyle birlikte Sinan Bey Medresesine, 1084/1673'te Hacı Doğan Medresesine, 1086/1675'te İbrahim Paşa Medresesine, 1089/1678'de Mirimiran Medresesine ve 1090/1679'da Siraciyye Medresesine müderris olarak atandı. 1094/1683'te Kütahya kadısı olarak atandı ve 1096/1685'te bu görevinden azledildi. 1100/1688/89 yılında ikinci defa Kütahya'ya kadı tayin edilse de 1102/1691'de

bu görevden azledildi. 1106/1695'te Lefkoşa kadılığına atandı ancak 1107/1696'da bu görevden azledildi. 1109/1698'de atandığı Belgrat kadılığından 1111/1699'da azledildi. 1114/1702 yılında Pravadi'ye bağlı Yenipazar kazası maişet verilerek emekliye ayrıldı (Ekinci 2018: 2519-20).

Kaynaklarda İffetî'nin ölüm tarihiyle ilgili verilen bilgiler farklılık gösterir. Sâlim ve Safâyî 1100/1688-89'da (İnce 2005: 510; Çapan 2005: 393), Mehmed Süreyyâ 1122/1711'de (Akbayar 1996: 1/224) ve Şeyhî Mehmed Efendi ise 1123/1712 senesi sonlarında (Ekinci 2018: 2520) vefat ettiğini belirtir. M. Nail Tuman, ölüm tarihi olarak gösterilen 1101100/1688-890 ve 1122/1711 tarihlerinin yanlış olduğunu belirtmiştir (Kurnaz & Tatçı 2001: 691). Şairin ölüm yeri ve mezarı hakkında elde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Şeyhî Mehmed Efendi, şairin iffetli ve salih biri olduğu için şiirlerinde İffetî mahlasını kullandığını, müretteb ve mükemmel bir *Dîvân* sahibi olduğunu söyler (Ekinci 2018: 2520). Kaynaklarda İffetî'nin *Dîvân*'ı dışında herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında bilgi bulunmadığı gibi kütüphane kataloglarında da bu yönde bir kayda tesadüf edilmemiştir.

2. Edebî Kişiliği

Kaynaklarda İffetî'nin hayatı hakkında verilen bilgiler gibi edebî kişiliği üzerine yapılan değerlendirmeler de oldukça sınırlıdır. Safâyî'ye göre "bir hayli makbul bir şair" olan (Çapan 2005: 393) İffetî'yi Sâlim, "zamanın zarifleri arasında yer alan marifet ehli biri" olarak niteler (İnce 2005: 510). Şeyhî Mehmed Efendi'ye göreyse "ilim ve irfan ile meşhur, faydalı ilimlerden nasibini almış, hâl ve tavırları fazılane" biridir (Ekinci 2018: 2520).

Biyografik kaynaklarda yapılan değerlendirmeler dışında divan şairlerinin edebî kişiliklerine ışık tutan en önemli unsur, şairlerin kaleme aldıkları şiirlerde kendi şairlikleri ve şiir anlayışları üzerine çeşitli değerlendirmelerde buldukları beyitlerdir. Klasik edebiyat geleneğinin başarılı bir temsilcisi olan İffetî de nazmettiği bazı gazellerin makta beyitlerinde şairliğiyle övünüp sanatkârlık kudretine dikkat çekmiştir. Onun bu beyitlerdeki değerlendirmeleri sadece iyi bir şair olduğunun ortaya konmasıyla sınırlı kalmamış, manzumelerinin muhtevası ve ideal bir şiirde olması gereken bazı vasıflara da dikkat çekmiştir. Şairin bu meyandaki değerlendirmelerine örnek teşkil eden bazı beyitler ve bunların anlam çerçevesi aşağıda özetlenmiştir.

Aşağıdaki beyitte "Ey İffetî! Zamanla senin şiirini görenler, fasih bir şairden kalmış taze bir zeminmiş desinler." derken yazdığı şiirlerin zaman geçse de takdir görmeye devam edeceğini belirtmiştir:

*Zamân ile görenler diyeler ey 'İffetî şî' rüñ
Zemîn-i taze imiş bir sühân-perdâzdan kalmış* (G. 134/6)

"Nazım incilerim şiir zeyline süs olsa şaşılır mı? Yaratılışımın dalgıcı, mana denizinde yüzer." dediği aşağıdaki beyitte şiirlerini inciye, manayı denize, yaratılışını ise bu denizde yüzen bir dalgıca benzetir:

*'Aceb mi dürr-i nazmum zeyl-i şî're zîver olursa
İder gavvâş-ı tab 'um baħr-ı ma 'nâda şinâverlik* (G. 179/6)

Elindeki kalemin Zülfikar, yaratılışının atının ise Düldül'e dönüştüğünü söylerken tıpkı Hz. Ali'nin Zülfikar ve Düldül vesilesiyle meydanlarda gösterdiği kahramanlıkların bir benzerinin de kendisinin nazım meydanında gerçekleştirdiği iddiasında bulunur:

*Zü'l-fekār oldı elüñde kalemüñ 'İffetiyā
Esb-i tab 'uñ n'ola olursa revādur Düldül* (G. 183/5)

Benzer şekilde aşağıdaki beyitte de “Ey İffetî! Şiir arsasında dolaşırsan ne olur ki? Doğrusu şu ki yaratılışının atı, Düldül olmuştur.” diyerek şairlikteki kabiliyetine dikkat çekmiştir:

*'Arşa-i şî'r içre n'ola olur iseñ cilveger
Raşş-ı tab 'uñ oldı haqqā 'İffetî Düldül gibi* (G. 319/5)

“Ey İffetî! Ecel rüzgârı senin yerini toprağa dönüştürdüğünde, gönül yakıcı bu şiirin seni hatırlamaya sebep olur.” diyerek öldüğünde şiirleriyle hatırlanmaya devam edeceği inancını taşır:

*Seni bu şî'r-i dil-sūzuñ olur yād itmege bā'is
Kaçan ey 'İffetî bād-ı ecel yirüñ türāb eyler* (G. 102/9)

Çünkü onun söylediği her bir gazel onu unutturmayacak şekilde “yakıcı ve parlak edalara” sahiptir:

*'İffetî her gazel ki söylersin
Böyle hep sūz [u] pāk-edā mı olur* (G. 106/7)

“Ey hüner erbabı olanlar! Doğru söyleyin, İffetî'nin gazeli de gösterişli değil mi?” diyerek daha hayattayken yazdığı şiirlerin güzelliğini hüner erbabına teyit ettirmek ister:

*Doğrusın söyleñ eyā zümre-i erbāb-ı hüner
'İffetî'nüñ de levendāne degül mi gazeli* (G. 298/5)

“Ey İffetî! Bu şiiri, şiir erbabının gönlüne arz et ki birbirlerine nazire söylemeleri için yol gösterici olsun.” diyerek yazdığı şiirlerin diğer şairlerce tanzir edilecek kadar güzel olduğuna şüphesi yoktur:

*Dil-i erbāb-ı nazma 'İffetî bu şî'ri 'arz eyle
Nazire söylesünler birbirine reh-nümā olsun* (G. 234/5)

Sevgilinin dudağının vafında söylediği şiirin İran'ın ünlü şairlerinden Hâfız-ı Şîrâzî'den bir numune olduğunu iddia ederken aslında kendi şairliğiyle övünür:

*Vaşf-ı la'l-i yār ile ey 'İffetî şî'riñ senüñ
Bir numüne oldı şî'r-i Hâfız-ı Şîrâz'dan* (G. 247/5)

Güçlü bir meşk pratiğine sahip olan klasik Türk edebiyatı geleneğinde, şairliğe ilk adımını atan kişiler kendi dönemleri veya öncesinde şairlikte rüştünü ispat edip belli bir şöhreti yakalamış şairlerin eserlerini okuyarak bu edebiyatın künhüne vakıf olmuşlardır. Aynı zamanda şairlere rol modellik teşkil eden bu meşk pratiğinde usta şairlerin izinde, onlar gibi güzel şiirler yazabilme gayretinin bir neticesi olarak edebiyatımızda çok zengin bir nazirecilik geleneği teşekkül etmiştir. Beğenilen bir şiire vezin, redif, kafiye ve konu bakımından benzerlik gösteren şiir yazma temeline dayanan bu gelenek,

şairlerin edebî kişiliklerinin şekillenmesinde etkisi olan şairler ve beslendikleri kaynakları ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

Hemen hemen her divan şairi gibi İffetî de bu gelenek dâhilinde kendince takdir ettiği bazı şairlerin şiirlerine çeşitli nazireler yazmıştır. Onun nazire yazdığı şairlerin başında daha hayattayken büyük bir şöhrete sahip olan, yaşadığı dönem ve sonrasında birçok şairi etkilemeyi başaran Bâkî gelir. İffetî, birçok şairin tanzir ettiği aşağıda matla beyti verilen Bâkî'nin meşhur gazeline kayıtsız kalmayarak nazire yazmıştır:

Bâkî:

*Açıl bâğuñ gül ü nesrîni ol ruhsârı görsünler
Şalın serv ü şanavber şive-i reftârı görsünler* (G. 55/1)

İffetî:

*Şalın nâz ile ey ey serv hoş-reftârı görsünler
Açıl ey gönçe-leb gül gibi gül ruhsârı görsünler* (G. 83/1)

İffetî'nin tanzir ettiği şairlerden biri de 16. yüzyılda Osmanlı'da yetişen en önemli âlim ve şairlerinden biri kabul edilen Kemal Paşazâde'dir:

Kemal Paşazâde:

*Bir vefâsuz yâr imişsin böyle bilmezdim seni
Cevri çok dil-dâr imişsin böyle bilmezdim seni* (G. 434/1)

İffetî:

*Bî-vefâ dil-dâr imişsin böyle bilmezdim seni
Hem-dem-i ağıyâr imişsin böyle bilmezdim seni* (G. 300/1)

Yine 16. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Helâkî de İffetî'nin nazire yazdığı şairler arasındadır:

Helâkî:

*Dün gece ol şem '-i bezm-i cānı añdum ağladum
Şubha dek ya 'nî ruḡ-ı cānānı añdum ağladum* (G. 99/1)

İffetî:

*'Azm-i rāh-ı ḡurbet iden yārüm añdum ağladum
Göñlümüñ eglencesi dil-dārum añdum ağladum* (G. 191/1)

Hayatı hakkında bilgi veren tezkirecilerden Latîfî, Âşık Çelebi, Ahdî, Kınalızâde Hasan Çelebi ve Gelibolulu Âlî'nin övgüyle bahsettiği ve kendine has tarzıyla haklı bir şöhrete sahip olan Belîğî de İffetî'nin tanzir ettiği şairler arasında yer alır:

Belîğî:

*Dilümüz añlayamaz şūfî bizüm kāl ehli
Bî-zebān söyleşelim var ise bir hāl ehli* (G. 83/1)

İffetî:

*Ehl-i hālüñ sözini añlayamaz kāl ehli
Ehli var başka anuñ da be hey abdāl ehli* (G. 312/1)

Şairin nazire yazdığı şairlerden bir diğeri de 17. yüzyılın önemli şairlerinden Şeyhülislâm Bahâyî'dir. Yazıldığı dönemde büyük bir şöret yakalayan ve birçok şair tarafından tanzir edilip tahmisler yazılan aşağıda matla beyti verilen Bahâyî'nin meşhur gazeline İffetî de kayıtsız kalmamıştır:

Bahâyî:

Dâğıtduñ hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd n'eylersin
İdüp fîtneyle dünyâyı harâb-âbâd n'eylersin (G. 29/1)

İffetî:

İdüp âhuñla ey dil 'âlemi berbâd n'eylersin
Uyutmaz oldı halkı itdüğüñ feryâd n'eylersin (G. 246/1)

Nazire ilişkisi içindeki manzumeler dışında bir şairin edebî kişiliğinin tekâmülünde kimlerden etkilendiğini tespit etme yollarından biri de musammat türünde tanzim ettiği bazı manzumelerdir. Musammat türleri arasında yer alan ve özellikle bir şairin başka bir şairin beğendiği manzumelere çeşitli mısra ilaveleriyle şekil bulan tahmis ve tesdis gibi nazım şekilleri, bir şairin kimlerden etkilendiğini ortaya koymaları bakımından önemlidir. İffetî de kaleme aldığı bu türden musammatlarla hangi şairlerden etkilendiğine yönelik birtakım ipuçları vermiştir. Nitekim şairin tanzim ettiği musammat türündeki toplam 19 manzumenin 17'si tahmis olup bu tahmisler Bâkî (4 adet), Bahâyî (2 adet), Rızvân (2 adet), Aşkî, Şeyhülislâm Emrî, Rıf'atî, Güftî, Hayrî, İlmî, Nazîm, Necâtî ve Gelibolulu Sun'î'nin gazellerine yazılmıştır. Bunlar içinde yukarıda İffetî'nin edebî kişiliği üzerinde etkisi olduğu nazireler üzerinden örneklerle ortaya konan Şeyhülislâm Bahâyî ve Bâkî'ye ait altı adet manzumenin varlığı göz ardı edilmeyecek bir husustur.

3. Dil ve Üslubu

Kudema tarzı olarak da adlandırılan klasik üslubu benimseyen şairler, günlük hayatın zevk ve eğlencelerini âşikane ve rindane bir edayla sade bir dille ifade etmişlerdir (Erkal 2009: 130). Ağırlıklı olarak âşikane ve rindane duygulara yer vermesi, samimi bir eda, sade bir dil ve rahatça söylenmiş intibasının hâkim olduğu manzumeleriyle İffetî de bu üslubun başarılı bir temsilcisi olmuştur. Şairin yer yer ince hayaller ve klasik mazmunlarla süslediği klasik üslubun özelliklerini bünyesinde barındıran bazı beyitler aşağıda gösterilmiştir:

Yâr için ey dil varup ağıyâra yâr olmak da güç
Yârdan ayru cihân içinde zâr olmak da güç (G. 29/1)

Haste-i 'ışk oldı dil dil-dâra söyleñ dostlar
Derdime bir çâre itsün yâre söyleñ dostlar (G. 65/1)

Ben bülbülün âh eyledüğü bir gül içündür
Ey gonca-dehen ya 'nî ki sen şengül içündür (G. 76/1)

Yâd eyledükçe yâri sirişküm revân olur
Fürkat kalursa böyle eger pek yaman olur (G. 99/1)

*Yüzin gördükçe ol mâhuñ firāk u hasretüm artar
Ne hikmetdür bu kim cevri ile gice 'işretüm artar* (G. 105/1)

Divan şairleri duygu ve düşüncelerini nazım kalıbında şekillendirirken hem daha etkili bir ifade tarzını yakalamak hem de sözlerine anlam derinliği katmak için Türkçenin sahip olduğu zengin dil malzemelerinden mümkün olduğunca istifade etme yoluna gitmişlerdir. Bu dil malzemeleri içinde yüzyıllardır Türkçenin potasında yoğrularak toplumsal hafızanın ortak malzemesine dönüşen ve derin anlam çağrışımlarına kapı aralayan atasözleri, deyimler ve halk söyleyişlerinin ayrı bir yeri vardır.

İffetî de birçok şair gibi hem az sözle çok şey anlatmak hem de anlamı zenginleştirmek için özellikle deyimler ve halk söyleyişleriyle şiirlerini süslemeyi ihmal etmemiştir. Bu kullanımlar içinde deyimlerin sayısı daha ağır basmaktadır. “Adı kalmak, ahını almak, akli başından gitmek, aklını almak, arkasından kuyu kazmak, ayağına düşmek, bağı kan olmak, bağı yanmak, baş koşmak, başına bela almak, başına gün doğmak, bir içim su, can vermek, canından bezmek, canını almak, dağ üstü bağ, dil uzatmak, dile düşmek, diş bilemek, el çekmek, el yumak, eli boş gitmek, eli varmamak, el vermemek, etek silmek, gam çekmek, gûşuna (kulağına) çalınmak, gönül vermek, gönül yıkmak, gönlünü almak, gözünü açmak, gün yüzü göstermemek, hisse almak, inkârdan gelmek, kırıp geçirmek, ümidini kesmek, yanıp yakılmak, yol bulmak, yüz çevirmek” ve “yüz göstermemek” *İffetî Dîvânı*'na zenginlik katan deyimlerdendir.

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde birçok şair, Çağatay edebiyatının olduğu kadar Türk edebiyat tarihini en önemli şairlerinden biri kabul edilen Ali Şir Nevâyî'ye duydukları hayranlığın etkisi ve hüner göstermek amacıyla Çağatayca şiir yazma yoluna gitmiştir. Bu meyanda Şeyyâd Hamza, Nedîm, Şeyh Gâlib, Ahmed-i Dâ'î, Karamanlı Nizâmî, Refî'-i Âmidî, Benlizâde İzzet Mehmed Bey, Vakanüvis Muvakkitzâde Pertev, Za'fi, Bahtî, Sâfi, I. Selîm, Amrî, Dukâginzâde Ahmed, Fuzûlî, Nedîm-i Kadîm, Râhî, Subhî ve Edirneli Sâdık (Ersoy 2012: 18) gibi şairlerin Çağatayca şiirlerinin varlığı bilinmektedir. Adeta bir gelenek hâlini alan bu duruma İffetî de kayıtsız kalmayarak Çağatay lehçesiyle iki adet gazel yazmıştır. Söz konusu gazellerin matla beyitleri aşağıya alınmıştır:

*Ey bād o mâha bizden ilat kel peyāmumuz
Ansuz ğam ile keçtikini şubh u şāmumuz* (G. 125/1)

*Benüm hâtır-perîşân olduğumnu yâr bilmez mi
Ġubâr-ı haṭṭı hayrân olduğumnu yâr bilmez mi* (G. 307/1)

Karşılıklı konuşma havası içinde, “dedim” ve “dedi” yüklemeleriyle yazılan gazellere mürâca'a şiir denir. Konusu daha çok aşk olan bu şiirlerin en bariz vasfı, sade bir dille yazılmış olmalarıdır (Saraç 2011:57). Bu manzume türünde şairler kendi hayal dünyalarında yaptıkları bir nevi iç monoloğu dedim-dedi ifadeleriyle tahkiye tarzında şiir düzlemine çıkartmaktadırlar (Alıcı 2002: 14). Her ne kadar İffetî, beyitleri “dedim-dedi” kalıbı üzerinden şekil bulan müstakil bir manzume yazmamış olsa

da birçok beyitte kullandığı bu ifade tarzı üzerinden şiirlerine hem samimi bir eda katmış hem de sade bir söyleyiş tarzı yakalamıştır:

Niçün alursuñ raķıbüñ aķçesin didüm o şüh
Didi 'âdetdür alurlar kâfir olandan ħarâc (G. 25/6)

Didüm şanemâ ruħlaruñ olmuş yine gül gül
Didi ne baķarsın o da bir bülbül içündür (G. 76/2)

3. Dîvân'ı¹

İffetî'nin bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ının şimdilik bilinen tek nüshası, Milli Kütüphane'de "06 Hk 1293" numarada kayıtlıdır. Eser, kütüphane kataloğuna sehven İffet Mehmed Bursevî adına kaydedilmiştir.

74 varaktan müteşekkil olan eser 187x123 mm. dış, 145x70 mm. iç ebatlara sahiptir. Bez ebrulu kâğıt kaplı mukavva ile ciltlenmiş olup harf filigranlı kâğıd kullanılmıştır. Talik hat, çift sütun ve 19 satırlı olup başlıklar kırmızı mürekkeplidir. İstinsah tarihi ve müstensihi belli değildir. Bazı manzume ve beyitler derkenarlara yazılmış, reddade kullanılmamıştır.

Baş:

Bāreka 'llāh zihī şāhid-i baĥt u ikbāl
Ki der-i 'adline şad şevķ ile oldı rümāl

Sonu:

Gülmedi kimse cihānda senden ey bī-dād çarĥ
Bī-vefāsuñ rīş-ĥanddur kāruñ ey cellād çarĥ

3.1. Şekil ve Muhteva Özellikleri

3.1.1. Nazım Şekilleri

İffetî manzumelerini kaside, gazel, kıt'a, müseddes, muhammes, tahmis, beyit/müfred, bahr-ı tavîl ve rubai olmak üzere dokuz farklı nazım şekliyle tanzim etmiştir. Toplam 495 adeti bulan bu manzumelerin nazım şekillerine göre sayıca dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: *Manzumelerin Nazım Şekillerine Göre Sayıca Dağılımı*

Nazım Şekli	Sayısı
Gazel	321
Beyit/Müfred	132
Kıt'a	13
Tahmis	17
Kaside	7
Müseddes	2
Muhammes	1
Bahr-ı tavîl	1
Rubai	1
Toplam	495

¹ *İffetî Dîvânı*'nın neşrine matuf kitap çalışmamız baskı aşamasındadır.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere hemen hemen bütün divan şairleri gibi İffetî de nazım şekillerinden en çok gazele rağbet etmiştir. Şairin kaleme aldığı 321 gazelin büyük çoğunluğu beş beyitten müteşekkildir. Bu gazellerin huruf-ı hecâ tertibinde kafiye/redif harflerine göre sayıca dağılımı şu şekildedir: Elif (ا) 11, be (ب) 5, te (ت) 6, se (ث) 2, cim (ج) 5, ha (ح) 2, hı (خ) 1, dal (د) 3, zel (ذ) 2, ra (ر) 76, ze (ز) 18, sin (س) 2, şın (ش) 6, sad (ص) 1, dad (ض) 2, tı (ط) 2, zı (ظ) 1, ayın (ع) 1, gayın (غ) 2, fe (ف) 2, kaf (ق) 10, kef (ك) 19, lam (ل) 6, mim (م) 36, nun (ن) 38, vav (و) 4, he (ه) 32, ye (ی) 26.

Gazellerden 267'si beş, 35'i altı, 18'i yedi ve 1'i de dokuz beyitten mürekkektir. Bunlardan 10'u mahlas beytinden sonra birkaç beytin eklendiği müzeyyel gazel şeklindedir. Şair, bu manzumelerin mahlas beyitlerinden sonra eklenen zeyil beyitlerinde sevgili ve felekten şikâyetle bulunarak kendi şairlik kudretine dikkat çekmiştir.

İffetî Dîvânı'nda yedi adet kaside bulunmaktadır. Beyit sayıları 19 ile 39 arasında değişkenlik gösteren bu manzumeleri şair, kendi dönemindeki devlet adamlarından Şeyhülislâm Ali Efendi², Osman Paşazâde Ahmet Paşa (öl. 1691-92), Şeyhülislâm Ebu Saîdzâde Feyzullah Efendi (öl. 1698), Kıbrıs Valisi Sarı Hüseyin Paşa (öl. ?), Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi (öl. 1703) ve Belgrat Seraskeri Ali Paşa'nın (öl. ?) övgüsünde kaleme almıştır. Bu kasidelerden dört tanesi bahariyye türündedir.

Dîvân'daki 20 musammatın 17'si tahmis, 2'si müseddes ve 1'i de muhammes formundadır. Tahmisler Bâkî (4 adet), Şeyhülislâm Bahâyî (2 adet), Rızvân (2 adet), Aşkî, Emrî, Rıf'atî, Güftî, Hayrî, İlmî, Nazîm, Necâtî ve Gelibolulu Sun'î'nin gazellerine yazılmıştır.

13 kıt'anın ikisi üç beyit, diğerleri ise ikişer beyit hâlinde olup bunlardan ikisi muamma türünde nazmedilmiştir. 132 adet müfredin üçü hariç hepsi yine muamma türüne sahiptir. Ahreb kalıbında nazmedilen tek rubai ise münacat türündedir.

İffetî'nin tercih ettiği nazım şekillerinden biri de edebiyatımızda sınırlı sayıda örneği olan ve kendine has birtakım özellikleriyle diğer nazım şekillerinden farklılık arz eden bahr-ı tavîldir. Sekiz beyitten müteşekkil olan bu bahr-ı tavîlin mısraları, 24 ila 26 arasında değişkenlik gösteren "fe'ilâtün" tef'ilesine sahiptir. Âşık ile maşuk arasındaki münasebetlerin ele alındığı bu manzume âşıkane tarzda nazmedilmiştir.

² Şairin yaşadığı dönemde aynı isimde iki kişi meşihat makamına oturmuştur. Bunlardan ilki, Çatalcalı Ali Efendi (öl. 1692); 21 Şubat 1674 ila 26 Eylül 1686 tarihleri arasında şeyhülislâmlık yapmış, 9 Mart 1692'de ikinci defa bu makama getirilse de kırk gün sonra vefat etmiştir (İpşirli 1993: 234-235). İkincisi Paşmakçızade Ali Efendi (öl. 1712), Edirne Vakası sırasında 23 Temmuz 1703'te âsiler tarafından şeyhülislâm tayin edilse de hastalığını bahane göstererek 2 gün sonra görevini devretmiş; III. Ahmed tarafından 26 Ocak 1704'te ikinci defa şeyhülislâm olarak atanmış ve 1 Şubat 1707'ye kadar görevini sürdürmüştür. 16 Temmuz 1710 tarihinde üçüncü defa bu makama gelmiş ve ölümüne kadar (12 Şubat 1712) görevini sürdürmüştür (İpşirli 2007: 185-186). İffetî'nin bu kasideyi mezkûr şeyhülislâmlardan hangisi için yazdığı tespit edilememiştir.

3.1.2. Vezin

Güçlü bir ahenk yapısına sahip olması, klasik Türk şiirinin en bariz özelliklerinden biridir. Vezin, kafiye ve redif ise ahengin temininde divan şairlerinin vazgeçemedikleri temel unsurların başında yer alır. Her divan şairi gibi İffetî de söz konusu bu ahenk unsurlarından azami derecede istifade etmesini bilmiştir.

İffetî, manzumelerinin hepsini aruz vezniyle kaleme almış ve hemen her şair gibi aruzun sık kullanılan kalıplarını tercih etmiştir. İffetî'nin gazeller özelinde tercih ettiği vezin kalıpları ve bunların sayıca dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2: *Gazelerde Kullanılan Vezin Kalıplarının Sayıca Dağılımı*

Kullanılan Kalıp	Kullanım Sıklığı
<i>fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün</i>	106
<i>mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün</i>	65
<i>fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün</i>	42
<i>mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün</i>	42
<i>mef'ülü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün</i>	26
<i>mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün</i>	14
<i>fe'îlâtün mefâ'îlün fe'îlün</i>	12
<i>fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün</i>	4
<i>fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün</i>	3
<i>mef'ülü mefâ'îlün mef'ülü mefâ'îlün</i>	3
<i>mefâ'îlün fe'îlâtün mefâ'îlün fe'îlün</i>	2
<i>müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün</i>	1
<i>müfte'îlün mefâ'îlün müfte'îlün mefâ'îlün</i>	1
Toplam	321

Aruzu şiire tatbik etmede oldukça başarılı olan İffetî'nin şiirlerinde her divan şairinde olduğu gibi yer yer imale, zihaf ve med gibi aruz tasarruflarına rastlanmaktadır. Bunlar içinde en fazla karşılaşılan tasarruf, açık hecelerin kapalı hecelere dönüştüğü imaledir. Genellikle Türkçe kelime ve eklerde, izafet kesresi ve atıf edatı olan “u” ve “ü/vü” de karşılaşılan imaleye verilebilecek birkaç örnek şöyledir:

Dü-çeşmüm rüşenâsı iki 'âlem içre maşşûdum
Ayağı toprağı kuhl-ı Şifâhân 'um şafâ geldüñ (G. 177/4)

'İffetîde kalmadı âh itmege kaç'â mecâl
Âhı gitdi derd-mendüñ bārî vâhu gitmesün (G. 231/5)

Nedür ey 'İffetî şeydâ seniñ bu nâle vü zâruñ
Uyutmaz halkı her şeb itdüğüñ âh u figân dirler (G. 79/5)

İmaleye nazaran daha az tesadüf edilen kapalı hecelerin açık heceye dönüştürüldüğü zihâf ise daha ziyade belli kelimelerdeki “î” sesinde ve şairin mahlasında görülmektedir:

*Ey sâkî getir bâde-i nâbı idelüm nûş
Dünyâ elemin eyleyelüm bârî ferâmûş* (G. 139/1)

*Nice meyl itmez o sîb-i zekana 'İffetî dil
Gül ü şeftâlî biter ruhları bustânında* (G. 287/5)

*Bu vâdî-i şî'r içre eyâ 'İffetî-i zâr
Bir tıfl-ı dili mekteb-i 'irfâna düşürdük* (G. 174/6)

Bu aruz tasarrufları dışında bazı kapalı hecelerin bir kapalı bir açık hecelere dönüştürüldüğü mede (imâle-i memdûde) de tesadüf edilmektedir. Şairlerin genellikle Arapça ve Farsça kapalı hecelerde başvurduğu mede, klasik şiir geleneğinde çok hoş görülmemekle birlikte Türkçe kelimelerde de karşılaşılmaktadır. Söz konusu durum, İffetî'nin şiirlerinde de mevcuttur. Aşağıdaki beyitlerde şair Türkçe “dağlar, ağlar” ve “ayda” kelimelerinde vezin icabı med yapmak zorunda kalmıştır:

*Çekdüğüm mihnetleri çekmez felekde dağlar
Hâlûme çeşmümden özge yokdur âhir ağlar* (G. 40/1)

*Göstermez o mâh ayda bir rüyını 'uşşâk
Küyında 'abeâ yire gezüp serserî n'eyler* (G. 42/2)

3.1.3. Kafiye ve Redif

Vezin dışında mısra sonlarındaki ses benzerliğinden oluşan kafiye, şiirde ahengi sağlayan önemli unsurlardan bir diğeridir. Kafiyenin ahenk üzerindeki etkisinin farkında olan diğer divan şairleri gibi İffetî de şiirlerinde daha güçlü bir ahengi tesis etmek için mümkün olduğunca kafiyeden istifade etme yoluna gitmiştir. Bu meyanda kaleme aldığı 321 gazelin hepsinin kafiyeli olması, şairin bu husustaki hassasiyetini göstermektedir. Vezinde olduğu gibi birkaç kusur dışında kafiye kullanımında da başarılı olan şair, kafiye türlerinden hepsine yer verse de en çok mürdef kafiyeyi tercih etmiştir. *Dîvân*'daki 321 gazelin 202'si mürdef, 106'sı mücerred, 7'si müesses, 5'i mukayyed ve 1'i de cinaslı kafiyeye sahiptir. Bu kafiye türlerine örnek teşkil eden bazı beyitler aşağıda gösterilmiştir:

Mücerred kafiye: Sadece kafiye harfi revînin tekrarından meydana gelen kafiyedir (Saraç 2011: 140).

*Şanmañ güzeller 'âşıkâ cevr ü cefû ider
Rüy-ı ceşâdan 'âşıkâ mihr ü vefû ider* (G. 47/1)

*Bilmem nedür günâhumuz ey dil o mâh-rû
Cevr eylemek baña aña her demde oldı hû* (G. 263/1)

Mürdef kafiye: Revîden önce ridf (=â, û, î) harfi bulunan kafiyelerdir (Saraç 2011: 140).

*Şaçun zencîrine zülfün ider dâ'im perîşânlık
Ğubâr-ı hâttuña anuñ için var dilde hayrânlık* (G. 154/1)

*Şarâb-ı nâbı virmekde baña sâkî sebâb eyle
Yitişdür âb-ı Hızırî teşne câna vir sevâb eyle* (G. 275/1)

Mukayyed kafiye: Revîden önce kayd harfinin bulunduğu kafiye türüdür (Saraç 2011: 140).

*Ey dil şarâb-ı nâz içüp ol mâh-ı **hod-perest**
Hınçer be-dest olup yine olmuş ziyâde **mest*** (G. 17/1)

*Ġam-ı hicrûñ idicek başuma 'âlemi **teng**
Vüs 'at-i 'ışkuña dil eyledi cānā **âheng*** (G. 167/1)

Müesses kafiye: Revîden önce dahil ondan önce de te'sîs harfi bulunan kafiyedir (Saraç 2011: 140).

*Bir sencileyin dil-ber-i **fâyık** göremem hîç
Göñlümce benüm yâr-ı **muvâfik** göremem hîç* (G. 28/1)

*Çık dum diyâr-ı ğurbete düşdüm **felâkete**
Tek durur iken uğradum ey dil **nedâmete*** (G. 277/1)

Mısra sonlarında aynı anlam ve görevde kullanılan kelime veya eklerden oluşan redif, vezin ve kafiyeyle birlikte şairlerin vazgeçemediği ahenk unsurları arasında yer alır. Şiirde ahengi artırması dışında şiirin çağrışım dünyasını da zenginleştirdiği için divanlardaki redifli şiirlerin sayısı redifsiz olanlardan daha fazladır (Macit 2016: 92). Kafiyenin bütünleyicisi olması yanında bir nevi ses ve anlamın da odak noktası olan redife İffetî oldukça rağbet göstermiş ve 321 gazelin 268'inde redif kullanmıştır. Redifli manzumelerin 124'ü bir veya birden fazla kelime, 84'ü ek+kelime, 60'ı ise sadece ek şeklindeki redife sahiptir. Bu rediflerde divan şiirindeki yaygın temayüle mütenasip olacak şekilde ağırlıklı olarak Türkçe kelime ve ekler tercih edilmiştir.

3.1.3. Muhteva Özellikleri

İffetî, klasik edebiyatın künhüne vakıf bir şair olarak şiirlerini bu edebî geleneğin yaygın muhtevasına uyumlu bir şekilde tanzim etmiştir. Onun ele aldığı konuların başında âşık ile maşuk arasındaki münasebetlerin kaynağını teşkil eden aşk gelir. Aşkın insan ruhu ve bedeninde oluşturduğu tedailerin yansımalarının mazmunlar ve edebi sanatlarla süslenerek tanzim edildiği manzume ve beyitler, şairin şiirlerinde ana yekûnu teşkil eder. Bu aşk, sevgilinin sahip olduğu bütün güzelliklerle âşığı esir aldığı beşerî aşktır. Âşıkane duyguların terennüm edildiği aşk redifli aşağıdaki gazel, aşkın hâllerinin beyitlerle kalıba girip âşığın duygularına tercüman olanlardan sadece biridir:

*Olmasa 'âşıklarun başında ger sevdâ-yı 'ışk
Olmaz idi 'âlem içre bunca hūy u hāy-ı 'ışk*

*'İşk eyler 'âşığı mülk-i dü-kevne pâdişāh
Habbeye almaz cihān mülkin olup Dārā-yı 'ışk*

*'Âlem-i bezm-i eleste ğuşına çalınmasa
Ġalb-i Mevlānā 'ya te 'şîr eylemezdi nāy-ı 'ışk*

*Cūşa gelse kâ'inātı ğarķ ider kim ķatresi
Bü'l- 'aceb bî-ķa 'r-ı bî-sāhil olur deryā-yı 'ışk*

*‘İffetî hâlet-fezâ-yı ‘ışk olup oldı hamûş
Bülbül-âsâ eylemez gülşende ol gavgâ-yı ‘ışk (İffetî Dîvânı, vr. 41b)*

Aşk, aşkın hâlleri, âşık ile maşuk münasebetleri dışında İffetî'nin şiirlerinde en fazla karşılaşılan konulardan biri de hayatın geçici olduğu düşüncesinden hareketle anı yaşama ve hayattan kâm alma gayesinin bir hayat felsefesi hâline dönüştürülmesinin telkinlerinin yapıldığı rindane duyguların terennümüdür. Mevzu rintlik olunca şair de rintliğin vaz geçilmez temel unsurlarından biri olan mey ve meyhane ile ilgili kavramlara sıkça yer vermiştir. Sevgili uğruna çekilen dertlerin mihvere alınarak rint meşrep bir âşık profilinin çizildiği aşağıdaki gazel, şairin rindane hayat tarzına yönelik bilinçli bir tercihte bulunduğu güzel bir örnektir:

*Dili mest eyleyen bir meh-liķānuñ la ‘l-i nābıdur
Degüldür bāde mesti dil anuñ mest-i ħarābıdur*

*Şafā ile otursun ħūbluķ bezminde çak müddet
Cihāñuñ ol melek-rū pādişāh-ı Cem-cenābıdur*

*Firāķ-ı yār ile mey yirine nūş eyledügi hep
Dem-ā-dem bu dilüñ ħün-ı ciger rengin şarābıdur*

*Güzel sevme şarāb içme niçün dirsüñ be hey şūfî
Senüñ bu didüğüñ sözler baña parmak ħisābıdur*

*Gözünnden dūr ise dilden çıkarma luţf idüp cānā
Yine bu ‘İffetî bendeñ senüñ bābuñ türābıdur (İffetî Dîvânı, vr. 31a-b)*

Âşık ve maşuk arasındaki ikili münasebetler dışında âşık ile rakip arasındaki rekabet, hemen hemen her divan şairinde olduğu gibi İffetî'nin şiirlerinde de en fazla işlenen konular arasında yer alır. Aşkı uğruna her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olan hakiki âşık ile sevgilinin âşığa nispet yaparcasına her daim beraber olup iltifatlarına mazhar kıldığı rakibin mücadelesinin anlatıldığı beyitler hep bu rekabet üzerine kurgulanmıştır. Bu rekabetten hareketle çeşitli manzumelerde şekil bulan âşığın rakibe karşı sınırsız öfkesinden, bazen acziyet içindeki çaresizliğinden, sevgiliye olan siteminden, sevgilinin aymazlığından ve rakiplerin kötülüklerinden dem vurulduğu beyitler âşık ve rakip arasında yaşanan sonu bitmeyen maceraların birer özeti gibidir. Âşığın dilinden sevgilinin ağyarla (rakipler) yar olma ihtimalinin endişesiyle yazılmış aşağıdaki gazel, âşık ile rakip mücadelesini özetleyen numunelerden biridir:

*Dil-berüñ ağyār ile yār olmasından ħorķaram
Āħir ‘uşşāķa cefā-kār olmasından ħorķaram*

*Olmadan ħiç ħorķmazam bi’llāhi ancaķ ey göñül
Yār ile ağyār hem-yār olmasından ħorķaram*

*Bir melek şeytān ile hem-reh olup gördüm gelür
Ol gelen yār ile ağyār olmasından ħorķaram*

*Ṭıfl iken böyle cefāya başladı 'uşşāka āh
Dahı gitdükçe sitemkār olmasından korkaram*

*Bed-du'ā eylerdüm agyār ile gördükçe velī
'İffetî ol dil-berüñ zār olmasından korkaram (İffetî Dîvânı, vr. 48a-b)*

Klasik Türk şiirinde âşık, maşuk ve rakip dışında önemli bir tip olarak karşımıza çıkan zahit, ahiret endişesiyle dünya işleri ve nimetlerinden kendini soyutlayan kişidir. Onun en bariz vasfı; rint bir hayat felsefesine sahip olan âşıkları ve onların, hayattan kâm alma ve dünya nimetlerinden faydalanma şeklindeki düşüncelerini hor görüp nafile bir uğraş olarak gördükleri bu hayat tarzından onları vazgeçirmeye çalışmalarıdır. Zahidin bu tutumuna karşı hemen hemen bütün divan şairlerinin takındığı ortak tavır ise rindane hayat tarzına sahip çıkarak her fırsatta zahide çatmaktır (Kaplan 2019: 367-68).

Şiirlerinde âşıkane ve rindane hayat tarzından yana tavır alan İffetî de her fırsatta kaba sofulara çatarak onlardan hesap sorma yoluna gitmiş, yer yer de onlara meydan okumaktan geri durmamıştır:

*Çārdeh sâle diyü ta'nı ko zāhid ol mehe
Çarhuñ on dördinde olur mäh-ı tãbãni dürüst (G. 19/2)*

*Mey ü maħbüb u dil-berden beni men' eyleme zāhid
Şarāb içmek güzel sevmek ezelden bir edādur bu (G. 262/4)*

*Bî-hisāb içdüm mey-i maħbübü didüm zāhide
Zāhid-i nã-dãn baña parmak hisābın gösterür (G. 68/2)*

İffetî şairlikteki maharetini sergilemek için mensup olduğu edebî geleneğin mazmunlarını ve hayal dünyasını şiirlerine başarıyla aksettirmekle kalmamış, sosyal hayattaki çeşitli meslek ve sanat dallarıyla ilgili kelime ve kavramlar marifetiyle şekillendirdiği beyitlerle şiirlerine renk ve çeşni katmasını da bilmiştir.

Nitekim aşağıdaki beyitler “beste, makâm, muhayyer, bayat, bûselik, uşşāk, mutrib, nevâ, nağme, râst” ve “şehnâz” gibi musiki terimleri üzerinden şekillenmiştir:

*Oğurlar beste idüp yana yana yār eger agyār
Maķãm-ı dil-keşi bu şi'r-i dil-süzüñ muħayyerdür (G. 64/4)*

*Bî-nevādur isteyen hergiz bayatı yüzlerin
Bûselik 'uşşāk ider mutrib nevâ-yı n'eyesün (G. 225/2)*

*Bûselikden gösterüp evvel mülāyim nağmeler
Râst 'uşşāk eyledi ammā ki ol şehnâzdan (G. 247/2)*

Benzer şekilde “bahr, kenâr, girdâb, fülk, rûzigâr” ve “lücce” kelimelerinin yer aldığı aşağıdaki beyitler ise denizcilik terimleri üzerinden oluşturulmuştur:

Baħr-ı 'uşkuñ yok kenârı cümle gam gird-âbidur

Şalma dil fülkin belâ gird-âbına ey bü'l-heves (G. 132/5)

Bahr-ı belâda fülk-i dili luţf-ı Haķ komaz
Bir gün anı kenâra çeker rûzigâr ile (G. 291/3)

4. İffetî Dîvânı'ndan Örnek Şiirler

Kasideler

1.³

Kaşide Güfte Şüd Berâ-yı Şeyhü'l-İslâm Feyzu'llâh Efendi el-Maķtûl

fe 'ilâtün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Bâreka'llâh zihî hüceste-zamân
Rûy-ı 'âlem açıldı güldi cihân
2. Dem-i nev-rûz irüp be-luţf-ı Hudâ
Oldı halk-ı cihân yine handân
3. Geçdi dey mevsimi bahâr oldı
Başladı nâleye seher murġân
4. Ğonçe tıflı çemende açdı gözün
Süd virüp aña dâye-i bārân
5. Sünbül olup bahâra pîş-i kadem
Eyledi müjde-i bahârı hemân
6. Gülleri açdı feyz-i bād-ı nesim
Yine bülbüller oldı nâle-zenân
7. Her kişi şadmân u dil-i mesrûr
Benem ancaķ hazîn [ü] dil-i nālân
8. Güşe-i ġamda nâ-tüvân oldum
Bulmayup hâl-i zâruma dermân
9. Şad hezâr âteş-i elemle yanup
Olmuş idüm ġam ile dil süzân
10. Ser-be-ceyb tefekkür eyler iken
Lâyiġ oldı dil-i hazîne hemân
11. Midġat-i maġmidet şerîfü'z-zât
Ĥâce-i Ĥazret-i şeh-i şâhân
12. Ĥasenü'l-ġulķ nâzımu'l-'âlem

³ İffetî Dîvânı, vr. 5a-6a.

- Menba‘-1 cūd u ma‘denü’l-ihsân
13. Dād-pîşe cenāb-1 feyz-i İlāh
Hāzret-i müfti’l-enām-1 zamān
14. Meh-i Nahşeb gibi o zāt-1 şerîf
Şadr-1 fetvāda eyledi raḥşān
15. Rūy-māl idüp ‘arz-1 ḥāl ideyüm
Belki aḥvālūme ide nigerān
16. Ey ‘atā-baḥş ey kerem-pîşe
Ey seḥā ma‘deni ‘azîmü’ş-şān
17. Ḥāl-i düşvāruma kerem eyle
Bir nazār kıll ki olmuşam giryān
18. Pāy-māl-i sipihr-i kec-rev olup
Kaldum ayakda zār [u] ser-gerdān
19. Ellerüm kaldı taşlar altında
Elüm al eyle baña dermān
20. Bir yaña faqr u fāqa zār oldum
Bir yaña āteş-i ğam-1 devrān
21. Hāşılı şad ğam ile aḥvālüm
Pek yaman itdi çarḥ-1 kec-gerdān
22. Merḥamet eyleyüp İlahuñ için
Bir dilüm nānı kıll baña dermān
23. Beni luṭfuñla ber-çerāğ eyle
Şem‘-i ihsān ile idüp sūzān
24. Bir kerem şāhibi ‘atā-baḥşsuñ
N’ola kılsañ beni daḥı ḥandān
25. Sözüñi eyleme dırāz ey dil
Bilür aḥvāli ol mürüvvet-kān
26. El açup ‘İffetî du‘ā eyle
Dergeh-i Hākka şıdk ile her ān
27. Gün-be-gün devleti mezîd olsun
İrmesün ‘izzetine hîç noḳşān
28. Kāpusı dā’imā güşāde olup

Ola andan cihāna feyż-resān

29. Hāḡ te‘ālā ide meḡādimini
Devlet ile mu‘ammer ü şādān

2.⁴

Ḳaşıde Güfte Şüd der-Hāḡḡ-ı Şeyḡü’l-İslām Feyzu’llāh Efendi el-Maḡtül

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. Bāreka’llāh zihī Ḥāzret-i Şeyḡü’l-İslām
Ki der-i ‘adline rümāl ideler ḡaş ile ‘ām
2. Hāḡ bu kim ism-i şerīfini idüp Feyzu’llāh
Eylemiş zātını ismine muvāfiḡ ‘Allām
3. Ḥabbezā ḡilm ile iḡsānına söz yok meşelā
Bir faḡire nazār eylerse ider anı be-nām
4. Ḥāme tāḡat mı virür vaşf-ı cemīlinde anuñ
Lāl olur midḡatin itmekde dil-i ehl-i kelām
5. Maḡzar-ı feyż-i Ḥudā kān-ı mürüvvet keremā
Ey Ḥudāvend-i ‘aḡā-baḡş-ı ‘azīmü’l-en‘ām
6. Būy-ı ḡulḡuñdur iden dilleri her dem ta‘ḡir
Bād-ı luḡfuñdur esen bāḡ-ı cihān içre müdām
7. Pertev-i luḡf-ı münirüñ senüñ ey dūr-endīş
Yaraşur ḡün gibi eylerse n’ola baḡş-ı merām
8. Sensin ol seyyid-i vālā-neseb [ü] zāt-ı şerīf
Devr-i ‘ahdüñde güzellendi cihān rüyı tamām
9. Sensin ol ḡilm ü kerem şāḡibi dānā ki senüñ
Şadr-ı fetvā şeref-i zātuñ ile buldı nizām
10. Dilerem Ḥāzret-i Hāḡdan ki benüm sulḡānum
İdesüñ ḡayl⁵ zamān şadr-ı şerīfüñe kıyām
11. ḡünüñi ḡünden idüp ‘ālḡ Ḥudā-yı müte‘āl
‘İzzet ü rif‘at ile olasuñ ‘ālemde be-nām
12. Dā’imā devlet ü baḡtuñ olup efzün u ḡüşād
Geçe şad zevḡ ü sürür ile demüñ şubḡ u şām

⁴ *İffetî Dîvânı*, vr. 6a-b.

⁵ M. Fatih Köksal’ın (2009) “Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler” başlıklı çalışmasındaki teklifine uyularak zihafılı hecelerın ünlüleri italik yazılmıştır.

13. Muhtasar eyledüm evşâfuñı ma'zür olsun
Doludur kalb-i hazînum gam-ı dehr ile tamâm
14. Eylemez 'İffetî hiç kimseden ümmîd-i kerem
İlticâsı der-i luţfuñdur eyâ şadr-ı kirâm
15. Unudur şanma baña eyledüğün ihsânı
Keremünle beni kılduñ der-i luţfuñda gulâm
16. 'Ömrünü devletünü eyleye memdud İlah
Niçe yüz hefte vü ay niçe eyyâm ile 'âm
17. Hağ mehdîm-i kirâmuñ da mu'ammer itsün
Kesmesün silsile-i pâküñi tâ rûz-ı kıyâm
18. Hânedânuñ senün Allâhu Te'âlâ dilerem
Kıblegâh-ı dil-i erbâb-ı recâ ide müdâm
19. Her zamân şahid-i bahtuñ ki virüp 'izzet ile
Yüz sürüp pâ-y-i şerîfüñe kıla 'arz-ı merâm
20. Eksük olmaya der-i ma'delet 'unvânuñdan
Dâ'imâ ola sa'âdetle kapuñda huddâm

Bahr-ı Tavîl⁶

24/25/26 fe 'ilâtün

1. Gel e ey mülk-i dilün şah-ı dil-efrûzı bugün sâye gibi pâyüne yüzler süreyüm 'azm-i gülistân idelüm vaqt-i bahâr oldu yüzi güldi cihânuñ gül-i gülzâra nazar eyle ki ey rûh-ı revân şuh-ı cihân hey ne güzel turfe zamân oldu otur bülbül ü kumrî gele dirler güle gel bâğa girüp eyle temâşâ
Gâfil olma ki güzellik demi gül mevsimi bir gün çıkar elden süregör bu demi kim dem deme irmez gözüñ aç zevk ü sürür ile geçür 'ömri şehâ mest-i mey-i nâz oluban 'âşık-ı üftâde vü dil-dâde vü bî-çâre vü âvâre vü dem-beste vü dil-hastelere rahm idüben eyle vefâ cevri ü cefâ eyleme cânâ
2. Ey gül-i bâğ-ı leţâfet ruhu gülzâr-ı tarâvet saña mânend olamaz kimse güzellikte şehâ Yûsuf-ı şânî-i zamânuñ velî hürâ-yı cinân bir yüzi gül lebleri mül şehd ü şekersün hele medhüñde zebân kâşır olur ben nice medhün ideyüm sen şeh-i 'âlem men-i bî-çâre gedâ 'âşık-ı âvâre vü pür-gam
N'ola sen şâd olasın ben gama mu'tâd olayum hiç baña bir zerre kadar gam degül ol belki ferah-şâdî-i dildür gam-ı yâr âdem olana gönül eglencesidür ben saña kurbân olayum kul olayum sevdicegüm pâdişehüm bu kul u kurbânuña bu 'âşık-ı üftâdeñe tek rüyuñi gel itme nihân ey gül-i ra'nâ

⁶ İffetî Dîvânı, vr. 14a-16a.

3. Bâreka'llâh bu revîşle yürüyüş kim sen idersün yaşıyor saña yaraşur nedür ey gözleri âhü bu bakışlar ya gezüp âb-ı revân gibi akışlar beni âşüfte vü sevdâ-zede itdi n'ideyüm dâmen-i pāk ile irişmez alıma hicr-i ğamuñ çekmege yok tākātümüz kaldıq esîr-i ğam-ı hicrânda hemân biz

Nev-cevânum güzelüm başuñ için eyle terahhüm men-i perverde vü men hâtır-ı âzürde revâ görme cefâ eyle vefâ kim dir iseñ bāğ-ı cemâlün güli handân u ter ü taze hemîşe ola zâr itme hezârî şaşkın ey meh şaşkın âh alma ki bi'llâhi gülistân-ı ruhuñ âh-ı hezâr itmesün ifnâ

4. Kime feryâd ideyüm dâd ideyüm âh ideyüm ağlayayum âh-ı ciger-süz ile dil dağlayayum çarh-ı sitemgerden ü tâlî'den ü senden 'acebâ kime şikâyetler idem dâd iderüm hâlüm imdâd iderüm yok benüm ey dil-ber-i ğaddâr u cefâ-kâr beni zâr u zebün eyledi dün eyledi 'ışkuñ kerem eyle

Söyle ey yâr-i sitem-kâr u cefâ-kâr benüm nic'olur ahvâlüm 'aceb kim yine müncer ola bilmem ki şehâ şabr u qarâra mededüm kalmadı hep şabr u sükün oldı hebâ n'eyleyeyüm didüm aña kim didi ol meh baña ey 'âşık-ı şâdıq yüri ğam çekme ki şimdengirü vaşlumı 'atâ ideyüm 'âşık saña ammâ

5. Şaşkın ağıyâr-ı siyeh-rüy u bed-hüy duyup baña 'itâb eylesün yoħsa yüzüm görmez olursañ ğam-ı hicr ile ölürsün yüri var hâlünü būs eyle daħı gönlünü hoş eyle beni bekle bu şeb-tâ-seher olunca saña būseler ihsân ideyüm [...] idüp ol şevkle handân u feraħ-nâk oluban olma elem-nâk

Didüm ey kân-ı kerem sen ki baña böyle kerem luğf idesin hiç ola mı ki varup ağıyâr-ı siyeh-rüy u bed-hüya diyem belki seri virmek olur sırrı 'ıyân eyleye şanma beni biñ päre iderlerse de va'llâhi ve bi'llâhi ve ta'llâhi üstüme güzelüm fâş ide esrârı kıyâs eyleme bendeñ anı hâşâ

6. Diñle imdi yine vardı benüm ahvâlüm o dil-dâr-ı sitem-kâr ile ey yâr-i vefâdâr kim ağıyâr meger vâkıf-ı esrâr oluban yâre niçe dürlü sitemler kılıban 'âşikuña sen varasın būseler ihsân idesün kim seni rüsvâ-yı cihân eyleyeyüm diyü dil-i yâr-i ser-efrâzı o ğammâz yine eylemiş izlâl

Anı gördüm ki o dil-dâr baña geldi ğazab ile didi şimdengirü ey tâlî'-i şüm 'âşık-ı mağmüm yüzüm görmez olursañ yüri vaşlumı unut hicrümü hoş tut ki hep ağıyâr bizüm hâlümüze vâkıf olup baña sitem eyledi senden ötüri bu ola mı hiç kesün yâri ayağıma gele vây dirîğâ

7. Yâ İlâhî men-i bî-çâre gedâ 'İffetî avâre vü bu ğam-zedeysi eyleme bir laħza ki hâlî olam 'ışkı vağan it cismüme cân it tene cân câna ğıdâ lezzet alandır bilen 'ışkı ne bilür 'ışkı derünında maħabbet eşeri olmayana ğam degül ammâ ki beni âh ne hâle kodı bu 'ışk-ı cüvânân

'İşk-ı dil-dâr ile dîvâne vü şem'-i ruħ-ı cânâneysi pervâne-şıfat âteş-i 'ışk ile ki şeb-tâ-seher olunca yanup âh u fiğân nâle-zenân derd ile dil topdolu kandur bu dil ol derd ile bu baħr-ı tavîli didi ammâ gözün erbâb-ı kerem dâmen-i 'afv ile kuşürin ide mestür bula devlet-i 'uzmâ

8. N'eylesün 'âşık-ı miñnet-zede bu derde ne çäre idebilsün ki elinden ne gelür n'eylemege kâdir olur irmez eli dâmen-i dil-dâra ki būs eyleye yüzler süre yalvara hemân çâresi efgân idüp âh eylemedür âh-ı ciger-süz ile dil dâğlamadur âh elümüzden ne gelür n'eyleylüm âh

Ey gönül âh idelüm gel senün ile ki bu derdün yoğ imiş çâresi âh eylemeden ağlamadan ğayrı ya sabr u ya taħammül ya seferdür meded Allâh meded senden İlâhî bu za'îf 'âşık-ı bî-çâreye sabruñ yaħud 'ışkuñ virüp eyle anı 'ışkuñla ser-efrâz cihânda yoğ imiş 'ışk-ı mecâzuñ soñı aşlâ

Musammatlar

1.⁸

Muhammes

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Düşüp sevdâ-yı zülf-i yâre âh-ı bî-şümâr itdüm
Dirîğâ tuydılar râz-ı nihânum âşikâr itdüm
İlendüm pâyine cân-ı 'azîzum ber-güzâr itdüm
O şüh-ı dil-nişînün yolına cismüm ğubâr itdüm
Çekince sîneye kanlar yudup cânlar nişâr itdüm

II

Nihânî 'arz iderdüm hâlümü dil-dâra ammâ kim
Olur mâni' ne çäre eyleyem ağyâra ammâ kim
Elüm irmez tenüm ol turre-i tarrâra ammâ kim
İşitdüm diş bilermiş şâne zülf-i yâre ammâ kim
Ben anı hasretüm âhıyla çoğdan târumâr itdüm

III

Firâk-ı hicr-i yâr 'uşşâkı kabre iledür ey dil
Kerem eyle beni söyletmege itme ceb[i]r ey dil
Nihândur kimseye söylenmez 'âlemde bu sır ey dil
Benüm derd-i derünüm şerh olunmaz biñde bir ey dil
Nihâyet bir seh[i]l takrîr-i cevr-i rûzigâr itdüm

IV

Ĥadeng-i cevr ile sînem delüp ol yâr-i sîm-ber
İder biñ dürlü tâze şîve şad ğüne cefâ eyler
Yine rahm eylemez hâlüm görüp derdüm ço çeksün dir
Ne cevr eylerse baña müsteħağdur eylesün dil-ber
Ki zîrâ hep niyâz ile anı ben şîve-kâr itdüm

V

Reh-i 'ışkında gerçi pây-mâl oldum ğubâr-âsâ
Velî hîç hâlüme rahm itmedi ol mâh-veş aşlâ
İdüp rengîn-edâlarla ruħı vaşfin bu mübtelâ

⁸ *İffetî Dîvânı*, vr. 11b-12a.

Leb ü la'liyle dil-dāruñ mülemma' eyleyüp haqqā
Bu şî'r-i dil-keşi ey 'İffeti bir yādigār itdüm

2.⁹

Ġazel-i Bākî Efendi¹⁰ Tahmîs-i 'İffeti Efendi

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

I

Senüñ rüyuñ benüm ey mäh seyr-i gülsitānumdur
Leţāfet büstānında boyuñ serv-i revānumdur
Cemālün gülşeni gülçîn-i çeşm-i hūn-feşānumdur
Ruĥuñ 'aksiyle şahn-ı dīde bāğ u dil-sitānumdur
Nihāl-i ser-bülendün ĥayliden ĥatır-nişānumdur

II

Firākuñdan gözüm merdümleri her demde kan ağlar
Sirişküm kan döker ammā tenüm içinde cān ağlar
Ĥayāl-i la'1-i nābuñla olup dil nā-tüvān ağlar
Göñül inler gamuñdan dem-be-dem rūĥ-ı revān ağlar
Bu bāğuñ çeşme-sārı hep benüm eşk-i revānumdur

III

Güneş-tal'at ĥabībüm meh-cebīnüm mäh-ı tābānum
İki 'ālemde varum şīve-kārum verd-i ĥandānum
Gözümden dūr olaldan ya'nī ol gül yüzli cānānum
Temāşā-yı gül-i gül-şende ārām eylemez cānum
Ser-i kūyında cānānuñ ġarağz ārām-ı cānumdur

IV

Firāk-ı yār ile dil eyledükçe āh u feryādı
Getürdüm cüş ĥurūşa Bī-sütün'da rūĥ-ı Ferhād'ı
Bu devr-i sāğar-ı gerdāna olup bā'is-i yādı
Şirār-ı nār-ı āhumla sipihrūñ tās-ı pülādı
Döner her şeb belā bezminde cām-ı zer-nişānumdur

V

Gözüm görmeyeli ey 'İffeti gül yüzli cānānı
Çı kardum göklere bülbül gibi feryād u efğānı
N'ola hūn-ı sirişke ġarĥ idersem cism-i giryānı
Yaşum deryādur ey Bākî içinde şāh-ı mercānı
Ĥayāl-i ĥadd-i bālā-yı nihāl-i erğavānumdur

3.¹¹

Müseddes

⁹ *İffeti Dîvânı*, vr. 10b-11a.

¹⁰ Tahmîs edilen gazel: *Bākî Dîvânı*, 128. gazel.

¹¹ *İffeti Dîvânı*, vr. 66b-67a.

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

I

‘Älem içre dil-berā sen şāha kemlik ideni
Çāk çāk itsün ğam ile sīnesin dehr-i denī
Eyledi sevdā-yı ‘ışkuñ ‘ışk ile gön̄lüm ğanī
Ĝam degül zār eylese derdüñle bu devrān beni
Sevdüğüm şūh-ı cihānum sen gül-i nāzük-teni
Şaklasun bād-ı muhālifden cenāb-ı Hāk seni

II

Dil-berā bülbüllerüñ olmağdadur çünkim ziyād
Şolmasun gülzār-ı hūsnüñ gülleri olsun güşād
Rāzıyam cānā beni luţfuñla itmezseñ de şād
Bu durur ancak baña dünyā vü ‘uqbāda murād
Sevdüğüm şūh-ı cihānum sen gül-i nāzük-teni
Şaklasun bād-ı muhālifden cenāb-ı Hāk seni

III

Baña her ne cevır iderseñ kā’ilem cānā hemān
Tek varup aġyār-ı bed-kirdār ile gezme ‘ıyān
El-emān ey şāh-ı şeh-r-āşüb-ı devrān el-emān
İtmesün ol har rakībi şeh-süvārum hem-‘inān
Sevdüğüm şūh-ı cihānum sen gül-i nāzük-teni
Şaklasun bād-ı muhālifden cenāb-ı Hāk seni

IV

Kimseye hāl-i dil-i zārum hikāyet eylemem
Her ne cevır itseñ baña senden şikāyet eylemem
Günde biñ kerre yüzüñ görsem kanā‘at eylemem
Dā’imā budur sözüm bundan ferāġat eylemem
Sevdüğüm şūh-ı cihānum sen gül-i nāzük-teni
Şaklasun bād-ı muhālifden cenāb-ı Hāk seni

V

Zülfüñe dil bend olaldan ‘İffeti-i derd-mend
Şāne-veş kesdi vücūdın tīġ-i ‘ışkuñ bend bend
Hāsret-i zülfüñle taġup boyna zencīr [ü] kemend
Vird idinmişdür bu beyti ol esīr-i müstemend
Sevdüğüm şūh-ı cihānum sen gül-i nāzük-teni
Şaklasun bād-ı muhālifden cenāb-ı Hāk seni

Gazeller

1.¹²

mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün mefā ‘ilün

1. Kō yansun nār-ı ‘ışka cism-i şad-çäküm kebāb-āsā

¹² *İffetî Dîvânı*, vr. 16a.

Hemân saķā-yı çeşmüm dökmesün tek eşküm āb-āsā

2. Meh-rū-yı Hümā-pervāzı çeşmüm niçe demlerdür
Reh-i kūyında aldı görmedi gitdi habāb-āsā
3. Şorarsañ 'ālemi hicr ile bezm-i ğamda ve'l-hāşıl
Ciger anıdur ey dil içdügüm her dem şarāb-āsā
4. Benüm derd-i derūnum devr içinde kimse bilmezdi
Eger āh itmeyeydi derd ile bu dil rebāb-āsā
5. Eger ey 'İffetî sen bülbül-i gūyā olursañ da
Senüñ feryāduña hîç kimse gūş urmaz ğurāb-āsā

2.¹³

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Derd-i 'ışķ ile tabībā ğayr-ı hāl oldu baña
Çek 'ilācumdan elüñ çāre muhāl oldu baña
2. Vaşl-ı dil-dār ile gerçi bir zamān hoş-hāl idüm
Şimdi ammā 'ālemüñ zevķi melāl oldu baña
3. Yār ile vuşlatda bī-ķayd-ı ğam-ı hicrān iken
İtdügüm demler şafālar bir hayāl oldu baña
4. Ol perī-ţal'at Hümā-pervāzı aldurdum nice
'Aķl u hūşum gitdi hîç bilmem ne hāl oldu baña
5. 'İffetî her nesneden el çekdüm oldum tevbe-kār
Ħamdü-li'llāh şimdi feyz-i zü'l-celāl oldu baña
6. Ellere cām-ı şafā-baĦşā şunar ammā felek
Şunduğı bir dem anuñ köhne sifāl oldu baña

3.¹⁴

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Bir güzel sevdüm cefādur baña her dem kārı hep
Böyledür ben mübtelānuñ baĦt-ı nā-hemvārı hep
2. Ben şanurdum mihrیبān olur güzeller 'āşıķa
Bī-vefā imiş meger kim her kişinüñ yārı hep
3. Bir gül-i nev-hîz içündür gülşen içre bülbülün
ıldığı vaķt-i seĦerde nāle ile zārı hep

¹³ *İffetî Dîvânı*, vr. 17a.

¹⁴ *İffetî Dîvânı*, vr. 18b.

4. Baña geldükde ider şad-güne istignā o māh
Vaşlı ile şād ider ammā dil-i ağıyārı hep
5. Cān dirîg itmez reh-i 'işkuñda cānā **'İffetî**
Yoluña eyler fedā fi'l-cümle yoğı varı hep

4.¹⁵

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Çekdüğüm miñnetleri çekmez felekde dağlar
Hālūme çeşmünden özge yokdur āhir ağlar
2. Her günüm şad kahr u miñnetle güzār eyler benüm
Her gice ğam āteşi bu cism-i zārum dāğlar
3. Ğamla memlūdur gönül aşlā görünmez 'aynuma
Nev-bahār ile tūalum zīnet olmış bāğlar
4. 'Andelībūñ zār ile 'ömri geçer her dem hemān
Gülsitānuñ zevķin ammā dā'im eyler zāğlar
5. Şöyle tuğyān eylemişdür āh kim ey **'İffetî**
Seyl olup cūy-ı sirişküm her tarafından çağlar

5.¹⁶

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Ol ruħı gül-berg-i ra'nā gül-'izār olsun da gör
Zārını ehl-i hezāruñ nev-bahār olsun da gör
2. N'ola bilmezse o nev-res şimdi kadr-i hüsni
Nev-nihāl-i naħl-i kaddi mīvedār olsun da gör
3. Az görme şimdi yārūñ itdügi cevri hele
Şafha-i rüyında haṭṭı āşikār olsun da gör
4. Sā'ati var dime kim yārūñ vefāsın görmedüm
Şiše-i çeşmūñ yolında ber-ğubār olsun da gör
5. **'İffetî** 'uşşāka cevri itmez kıyās itmez o şūħ
Kadr-i hüsni fehm idüp bir şivekār olsun da gör

6.¹⁷

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

¹⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 22a.

¹⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 22a-b.

¹⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 22b-23a.

1. Kaçan ol gönçe-i ra'nâ çıkup 'arz-ı cemāl eyler
Baña beñzer hezārān bülbüli āşüfte-hāl eyler
2. Cemāli āfitābında görelden şun'-ı Yezdānı
Dil-i dîvāne her dem hāmd u şükr-i lā-yezāl eyler
3. Gönül şehbāzımı şayd itmek için o şeh-i hüsnüñ
Gözi hiç fitnedden hālī degül her lahza āl eyler
4. Dil-i maħrūmı irgürse eger bezm-i vişāline
Vişālüm zevkin almasun diyü medhūş-ı lāl eyler
5. Şorarsañ 'İffetî-i dil-hastenüñ hālin firākuñla
Yatup ol künc-i hasretde temennā-yı vişāl eyler

7.¹⁸

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Yine evvel bahār oldı gönül sākī sīrāb ister
Harāb olmuş dil-i gam-sūzumuz bir tāze bāb ister
2. Dil-i ağıyarı ol meh-rū ider her dem nüvāzişler
Dil-i virānemüz ammā bizüm dā'im harāb ister
3. Kanā'at eylemez nezzāreye öpmek diler la'lin
'Aceb dîvāne-meşrebdür gönül āteşden āb ister
4. Hemīşe sākī-i gül-çehrenüñ erbāb-ı bezm-āşām
Elinden cām-ı gül-fām-ı şarāb-ı pür-hābāb ister
5. Koçıldı 'İffetî gerçi ki pīr-i nā-tüvān oldı
Yine dil virmege bir dil-ber-i 'ālī-cenāb ister

8.¹⁹

mef'ülü mefā 'ilün mef'ülü mefā 'ilün

1. Ey mäh-cebīn saña gönülümde maħabbet var
Rüyuñda senüñ zīrā şad güne leţāfet var
2. 'Älemde güzel çoğdur ammā ki senüñ cānā
Mīhr-i ruḥ-ı tābuñda bilmem ki ne hālet var
3. Elden komazam 'ışkuñ cānum nitekim vardur
Virmem seni dünyāya kavlümde şadākat var
4. Tīg-i gam-ı 'ışk ile āḫir virürüm cānı

¹⁸ *İffetî Dîvânı*, vr. 24a.

¹⁹ *İffetî Dîvânı*, vr. 25-26a.

Bu sözde gümānum yoğ gōñlümde şehādet var

5. Bir yār-i cefākāruñ cevri seni zār eylemiş
Ey **İffeti** ğam-dīde rüyuñda melālet var

9.²⁰

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Baña her dā'im cefā kılmak o yāre hoş gelür
Yine ammā cevri anuñ kalb-i zāra hoş gelür
2. Bülbül-āsā 'aşıkuñ her dem figān u nālesi
Gülşen-i kūyında yār-i gül-'izāra hoş gelür
3. Bu dil-i dīvāneye sūz-ı firāk-ı hicr ile
'Arz-ı hāl itmek varup ol ğam-gūsāra hoş gelür
4. Rūz u şeb hūn-ı sirişküm cevri ile cūyān idüp
Yaşumı seyl eylemek ol ğamzekāra hoş gelür
5. Ey meh-i nā-mihribānum derd-i 'ışkuñ bi't-ṭabi'
İffeti hāste-dil-i zār u nizāra hoş gelür

10.²¹

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

1. Cemāli şem'inüñ 'aşıkların pervāne yazmışlar
Yüzi gülzārınuñ bülbüllerin mestāne yazmışlar
2. Yed-i kudret kaçan rūz-ı ezel çekmiş raķam levha
Meger kim 'aşık-ı dil-dādeyi dīvāne yazmışlar
3. Varup Şirīn diyü dađlarda āh itdükçe Ferhād'uñ
Derūnı āteşine hep felekler yanayazmışlar
4. Güzeller içre anı cümle 'uşşāk eyleyüp tercīh
Maħabbet nāmesini ol şeh-i hūbāna yazmışlar
5. Kimin pervāne yazmışlar kimin mestāne 'uşşākuñ
'Aceb ey **İffeti** şeydā seni āyā ne yazmışlar

11.²²

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

1. Dā'im cefāsı ol şanemüñ hep baña mıdur
Pür-hūn-ı dil ider beni aña şafā mıdur

²⁰ *İffeti Dîvânı*, vr. 26b.

²¹ *İffeti Dîvânı*, vr. 27b.

²² *İffeti Dîvânı*, vr. 28a.

2. Hicr âteşiyle bağrumı her dem kebâb iden
Baht-ı siyeh midür ya ğam-ı dil-rübâ mıdur
3. Dil hün ider hemân o perî mübtelâları
Bilmem şafâsı 'âşıkâ anuñ cefâ mıdur
4. Herkes şafâda vaşl ile başına gün toğar
Baña gelince nâzil olan ya belâ mıdur
5. Şad tîr urur felek dile ey 'İffetî hemân
Kaddüm kemân iden benüm ol kaşı yâ mıdur

12.²³

mef'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilü fe 'ülün

1. Dîvâne gönül 'ışk ile bilmem neler ister
Bir serv-kađ ü gönca-dehen sîm-ber ister
2. Göndermiş idüm küyına ben peyk-i şabâyı
Yollara bakar şimdi gönül bir haber ister
3. Kadr-i dil-i dānāyı niçün bilmeyüp ol yār
Bir har-keş-i nā-dān-ı denī derbeder ister
4. Bilmem nedür ol şüh-ı cefâ-pîşe hemîşe
Hicr ile dil-i hastemi dađı beter ister
5. Yok dime şakın yolına vir mā-meleki hep
Ol sîm-beden 'İffetî zîrâ ki zer ister

13.²⁴

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. Lezzet-i cām-ı Cemi 'âşık-ı mestâne bilür
Miñnet ü hecr ü ğamı bu dil-i dîvâne bilür
2. Çekeyin silsile-i zülf-i siyehkār-ı ğamın
'Ālemüñ miñnetin ol n'eydügini yâ ne bilür
3. Āteş-i hecr ile her şeb bu dilüñ sūzişini
Kim bilür anı bilürse yine pervâne bilür
4. Dā'im eyler özine ğayrıları hem-sāye
O gözi fitne beni kendüye bîġā[ne] bilür

²³ *İffetî Dîvânı*, vr. 29a.

²⁴ *İffetî Dîvânı*, vr. 29b.

5. Künc-i hasretde senüñ āh u enīn eyledüğüñ
O şeh-i mülk-i hüs[ü]n ‘İffetî’ şeydā ne bilür

14.²⁵

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. Gerçi bülbül de şafā-yı gül-i gülzār eyler
‘Āşıkūñ nālesi ammā anı bîzār eyler
2. Bu cihān halkı hep ağıyāra sögerler ey dil
Ne suçı var o fakīrūñ suçı dil-dār eyler
3. Vuşlatı şatmış iken ‘āşıkā naqd-i cāna
Göz göre gayrılar ile yine bāzār eyler
4. Yār luṭf itse yine kādīr olurdu ağıyār
Ne iderse bize ol şūh-ı sitem-kār eyler
5. Bu kadar ‘İffetî’ye cevri ü cefā eyler iken
O deli anı dilinde yine tekrār eyler

15.²⁶

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Ādeme ‘ālem içinde gūşe-i rāhat mı var
Göz açup yār ‘āleme bakmağa bir ruḥşat mı var
2. Tūtalum va‘d-i vişāl itmiş o yār-i dil-firīb
Kūy-ı yāre varmağa ağıyārdan fırsat mı var
3. Qalmadı tāb u tūvānum bār-ı miḥnet çekmeden
Adım atmağa tenümde za‘fdan tāqat mı var
4. Kişinūñ yāri nūvāzişkār olup cevri itmek
‘Āşıkā bundan büyük ‘ālemde hiç devlet mi var
5. Gāh kahr-ı dehr-i dūn-ı bī-vefā gāh ayrılık
Çekmedük bu ‘İffetî dünyāda bir miḥnet mi var

16.²⁷

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. Meclis-i hāş olıcağ zāhide yer virmezler
Bezme rindān-ı mey-āşām keder virmezler
2. Resm-i kânūnı budur dār-ı şifā-yı ‘ışkuñ

²⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 30a.

²⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 30b.

²⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 30b.

Haste-i tâb-ı dile h'âb-ı seher virmezler

3. Şanemâ şanma ki sen 'âşık-ı dil-ḥastelerüñ
Bûs-ı la'l-i leb-i cân-baḥşuña ser virmezler
4. Gele mey nûş idelüm mey-kedeye eyleme fevt
Ey gönül anda saña hün-ı ciger virmezler
5. 'İffeti vaşlına sa'y eyle o şūḥuñ zinhâr
Vaḳti fevt eyleme kim 'ömr-i diğir virmezler

17.²⁸

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Cevr idüp ben 'âşıkā gel āhumı alma yiter
Kalmadı şabrum murāduñ cevri ise cânā yiter
2. Rÿz u şeb bâğ-ı cihānda 'ışkuñ ile zār olup
Bülbül-āsā baña cânā sen gül-i ra'nā yiter
3. Ğayrı bir şey' istemem yolında ḳurbān olduğum
Leblerüñ İsmā'ilem ben 'âşıkā ḥelvā yiter
4. Hüsne mağrūr olma mihr-i 'ālem-ārāyam diyü
Saña da ḳalmaz güzellik ey meh-i ğarrā yiter
5. Hep senüñ dildendür ol çekdüklerüñ baş ağrısı
'İffeti hiç kimseden sen eyleme şekvā yiter

18.²⁹

meḫā 'ilün meḫā 'ilün meḫā 'ilün meḫā 'ilün

1. Haber vir ey şabā baña o yār-i pür-cefā n'eyler
Ferāmüş itdi mi yoḫsa beni ol bî-vefā n'eyler
2. Şorarsañ ḫāl-i zārımdan ki dirseñ var mıdur zevḳüñ
Dil-i 'âşıkda ey rûḫ-ı revān zevḳ ü şafā n'eyler
3. Düşüp rāh-ı maḥabbet içre 'ışk-ı yār ile nā-çār
Ḳurı geşt ü güzār eyler dil-i dîvāne yā n'eyler
4. Gelince bir yire erbāb-ı bezm-āşām-ı ehl-i dil
O meclisde yiri yoḫdur raḳīb-i bed-liḳā n'eyler
5. Taḫbā çek 'ilāc-ı 'İffeti' den destüñi zīrā
Cünün-ı 'ışk-ı māder-zād olan 'âşık devā n'eyler

²⁸ *İffeti Dîvânı*, vr. 31b.

²⁹ *İffeti Dîvânı*, vr. 31b.

19.³⁰

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Kıyās itmeñ beni Mecnūn gibi şahrāda aḥşamlar
Benüm hep 'aqlı hūşum bir şacı Leylā'da aḥşamlar
2. Dili tenhā qalır şanmañ firāk u hicr ile her şeb
Ġam-ı ferdāsı ol māhuñ dil-i şeydāda aḥşamlar
3. O meh-rū gelmege baña bu şeb va'd eyledi ammā
Olur mı gel gör anı ya bugün dünyāda aḥşamlar
4. Cüdālıqla geçer her dem benüm rüz u şebüm ey dil
Raķb-i kāfir ammā ol qad-i bālāda aḥşamlar
5. Şeb-i fūrkatde qalmaz 'İffeti hiç bī-kes ü tenhā
Gelür dā'im ġam-ı dil-ber dil-i bī-dādda aḥşamlar

20.³¹

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bahāruñ revnaqıdur dil şarāb-ı erġavān ister
Yine bir ġonçe-leb sākī-i ġül-çehre cevān ister
2. Hādeng-i çeşmine sīnem nişāngāh olmaya ġöñlüm
Ġözi reşk-āferīnān-ı cihān kaşı kemān ister
3. Cihānı tıġ-i cevri ile tamām kırmış geçirmişken
Yine durmaz o hūnī ḥançerinde tāze kan ister
4. Dilüñ bülbül gibi zār oldıġı ġülzār-ı 'ālemde
Henüz açılmadıķ leb-beste ġül ġonca-dehān ister
5. Murādı 'İffeti'nüñ ġeşt-i bāġ-ı 'ālem itmekden
Şarılmaġa hemān bir serv-ķad ince miyān ister

21.³²

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Ġöñül pīr oldı ammā yine bir tāze cevān ister
Şalınmaġa ser-i zülfı gibi yanınca cān ister
2. Nevāziş eylemezler mübtelālar ḥatırın her dem
Ġüzeller dā'imā 'uşşāk-ı zārı nā-tüvān ister

³⁰ *İffetî Dîvânı*, vr. 33a-b.

³¹ *İffetî Dîvânı*, vr. 33b.

³² *İffetî Dîvânı*, vr. 33b.

3. Nedür bu meretebe çevre be hey zâlim sebât itmek
Yiter ğamla helâk itdün dili senden emân ister
4. Öpüp gül-ruhların emsem n'ola la'l-i leb-i yâri
Gül eyyâmı dil-i 'âşık şarâb-ı ergavân ister
5. El irmek vaşl-ı yâre 'İffeti' âsân kıyâs itme
O bir genc-i nihândur fethine anuñ zamân ister

22.³³

mef'ülü mefâ 'ilü mefâ 'ilü fe 'ülün

1. Ol mâh kaçan nâz ile geşt ü güzere eyler
'Uşşâk-ı perîşân-dili âşüfte-ser eyler
2. Şâyeste görüp ğayrıları lutfına ammâ
Baña gelicek cevri ile görseñ neler eyler
3. 'Älemde güzel ey dil-i güm-geşte odur kim
Ahvâl-i dil-i 'âşık-ı zâra nazar eyler
4. Ağyâra uyup gitme disem seyre 'acebdür
Hep cevri baña nisbet anuñla gider eyler
5. Dil virdün egerçi o perî-zâda velîkin
Bir gün seni ey dil göresin derbeder eyler
6. Bu 'İffeti'nün eylemeden kalbini maḥzûn
Bir pâre hele şimdi güzeller ḥazer eyler

23.³⁴

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. Ḥâtır-ı nâ-şâdumuz şâd olmağa yok çâremüz
Çâresüz kaldı dirîğâ bu dil-i şad-pâremüz
2. Merhem-i vaşlın dirîğ itmez tatalum ol ṭabîb
N'eyleyem işler oñılmaz dilde yine yâremüz
3. Mâh-ı ḥüsni gerçi kim bedr olmuş on dördindedür
Toğmaz ammâ bize yüz göstermez ol meh-pâremüz
4. Örtülüp ḥâk-i siyâh ile bu cism-i nâ-tüvân
Görmeye bir vaqt ola 'âlemde kimse kıaramuz
5. 'İffeti kesme ümîdüñ lutf-ı Ḥaḳdan kim yine

³³ *İffeti Dîvânı*, vr. 33b-34a.

³⁴ *İffeti Dîvânı*, vr. 34a-b.

Çāre bulursa bulur andan dil-i bīmāremüz

24.³⁵

mef'ülü mefā 'lîlî mefā 'lîlî fe 'ülün

1. Şāhîn gözün ey şāh-ı dil-ārā haberüm yok
Murğ-ı dili şayd eylemiş ammā haberüm yok
2. Gördükde gözüm hāl-i siyāh-i ruḥ-ı yāri
Düşmiş dil-i dīvāneye sevdā haberüm yok
3. Mecnūn-ı mey-i 'ışkı olup mest yatarken
Gelmış gice ol saçları Leylā haberüm yok
4. Bir hūba yine düşdi gönül n'eyleyem ammā
Pīrlık meger itmiş beni ifnā haberüm yok
5. Ey 'İffetî mey-hāne-i 'ışık içre o yārūñ
Kılmış mey-i 'ışkı beni rüsvā haberüm yok

25.³⁶

mefā 'lîlî mefā 'lîlî mefā 'lîlî mefā 'lîlî

1. Eger dirseñ şehā kimdür yolumda 'āşık-ı şādık
Öginmek bilmezem ammā benüm ey dil-ber-i fāyık
2. Diyār-ı vaşluña geldükde bu şehri-i 'ademden ben
Hediye cāndan özge bulmadum hīç virmege lāyık
3. Dil-i 'uşşāka cevri itmek ise kânūn dil-berde
Cefā-yı dil-bere şabr eylemekdür 'ādet-i 'āşık
4. Şarāb-ı vaşluñı nūş eyleyenler oldılar hep mest
Mey-i hicrūñ beni mestāne iken eyledi ayık
5. Şorarsañ hāl-i zār-ı 'İffetîyi ey meh-i garrā
Bilinmez hāl-i zārı dil-berā bir 'āşıkam 'āşık

26.³⁷

mefā 'lîlî mefā 'lîlî mefā 'lîlî mefā 'lîlî

1. Gönül bir dem vişāl-i yār ile şād olmaduñ gitdūñ
Esir-i hicri dil-dār olduñ āzād olmaduñ gitdūñ
2. Yıkıldı hāne-i kalb-i hazīnūñ ey dil-i nā-şād
Dirīgā 'ālem içre lāne-ābād olmaduñ gitdūñ

³⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 41a.

³⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 41b-42a.

³⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 43b.

3. Egerçi Kaysa olduñ Leylî-i 'ışkuñ sebağdâşı
Velî bir lebleri Şîrîne Ferhâd olmaduñ gitdüñ
4. Bulup bir şeyh-i kâmil pîr-i Hakkâ olmaduñ vâsıl
Hevâ-yı nefse uyduñ şüfî irşâd olmaduñ gitdüñ
5. Hemîşe 'İffetî dil-dâr-ı ağıyâr ile 'işretde
Kârup peygûle-i miñnetde sen yâd olmaduñ gitdüñ

27.³⁸

fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün

1. Sîneye çekdüm o meh-pâreyi cānum diyerek
Leblerin emdüm anuñ tûtî-lisānum diyerek
2. Biñ niyâz ile getürdüm o Hümâyı sayda
Gözi âhû güzelüm şüh-ı cihānum diyerek
3. Pîr gönülüm yine bir nev-rese oldı 'âşık
Benüm ey tâze gülüm tâze cevānum diyerek
4. Mû-miyānın çoçup öpdüm ruḥ u la'l-i lebin
Boyu servüm yüzi gül gönca-dehānum diyerek
5. Geldi âgüşuma ol şüh-ı şeker-güftārum
'Âşıkum 'İffetî-i tâze-zebānum diyerek
6. Pîrlik virmedi el baña vişâl-i yâre
Ağlasun ḥaste gönül geçdi zamānum diyerek

28.³⁹

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dilâ ol dil-ber-i 'ālî-cenāba intisāb itdüñ
Cihān maḥbūblardan cümle geçdüñ ictināb itdüñ
2. Geçüp bezm-i şafāda 'ıyş idersüñ ğayr ile amma
Benüm ey ğamzesi ḥünî gözüm yaşı sîrâb itdüñ
3. Sevelden sen gözi Tātârı tārâc eyledüñ gitdüñ
Yaçup dil ḥānesin yaçduñ kara bağrum kebâb itdüñ
4. Hırāmānî hırāmānî çıkup ağıyâr ile gezme
Şaқın bi'llāhi ey meh-rū cihānı hep ḥarâb itdüñ

³⁸ *İffetî Dîvânı*, vr. 43b-44a.

³⁹ *İffetî Dîvânı*, vr. 43b.

5. Şu deñlü vaşf-ı zülf-i dil-beri tafşıl idersin kim
Maħaşşıl ‘İffeti’ ğarrā muħaşşā bir kitāb itdün

29.⁴⁰

mef’ülü mefā’lî mefā’lî fe’ülün

1. Ey ruħları gül rüyuñı pinhān niçün itdün
Bülbül gibi ‘aşıkları nālān niçün itdün
2. Şeb-tā-be-seher hasret-i gül-gönçe femüñle
Kār-ı dil-i süzānumı efgān niçün itdün
3. Göñlüñde vefā itmek imiş çünki rakıbe
Yok yire baña cevri-i firāvān niçün itdün
4. Kāküller ile gün yüzüñ ey māh-ı şeb-ārā
Bu şebde kı lup ‘aqlumı tālān niçün itdün
5. Kūyuñda komaduñ beni bir laħza huzūra
Ağyārı alup hāneñe mihmān niçün itdün
6. Bī-cürm iken ağyāra uyup ey şeh-i hūbān
Bu ‘İffeti’ nūñ katline fermān niçün itdün

30.⁴¹

mefā’lî mēfā’lî mēfā’lî mēfā’lî

1. Benüm rūh-ı revānum rāhat-ı cānum şafā geldün
Müşerref eyledün ben hāki cānānum şafā geldün
2. Yüzüñ görmeyeli ‘ālem gözüme tīre olmuşdı
Güneş gibi görüñdi māh-ı tābānum şafā geldün
3. Cemālūñ ayına müştāk idüm cānā bi-ħamdi’llāh
Yine görmek müyesser oldı sulṭānum şafā geldün
4. Dü-çeşmüm rüşenāsı iki ‘ālem içre maḫşūdum
Ayağı toprağı kuħl-ı Şıfāhān’um şafā geldün
5. Gelüp bu ‘İffeti’yi eyledün bülbül gibi gūyā
Benüm gül yüzli yārüm verd-i ħandānum şafā geldün

31.⁴²

mef’ülü mefā’lî mefā’lî fe’ülün

1. Şeb-tā-be-seher hicr ile nāle ider oldum

⁴⁰ *İffetî Dîvânı*, vr. 44b-45a.

⁴¹ *İffetî Dîvânı*, vr. 45a.

⁴² *İffetî Dîvânı*, vr. 49b.

Nāleyle ğam-ı hicri izāle ider oldum

2. Çünküm şu‘arā hep ğazeli tāze-zebāndur
Ben de sūhanum sihrde maḳāle ider oldum
3. Gördüm ser-i kūyında gönül ḳaldı o māhuñ
Çeşmüm anuñ ardınca havāle ider oldum
4. ‘İşk ile bugün sīneme ben şerhalar açup
Her birini bir kırmızı lāle ider oldum
5. Yārüñ leb-i mey-günına dil-teşne olaldan
Ben ‘İffetiā nūş-ı piyāle ider oldum

32.⁴³

fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilātün fā ‘ilün

1. Hıyl-i maḥbübān içinde gerçi hāndur sevdüğüm
N’eyleyem ammā ki pek nā-mihribāndur sevdüğüm
2. Bāğ-ı hüsn içre açılmış verd-i terdür güyiyā
Lāle-ḥadd gonca-dehen serv-i revāndur sevdüğüm
3. Tāzedür nev-restedür Mevlā ḥaṭādan şaklasun
Çār-deh sāle güzel bir nev-cevāndur sevdüğüm
4. Hüşnüñe mağrūr olup cevri ḳo kim bu hūbluğuñ
Saña da ḳalmaz geçer devr-i zamāndur sevdüğüm
5. Gerçi mişli yok güzeldür ‘İffeti ammā ki çok
Cevr ider ‘āşıḳlara pek bī-emāndur sevdüğüm

33.⁴⁴

fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün

1. Ey gönül yār ile gel ‘azm-i gülistān idelüm
Açalum ḳalb-i ḥazīni dili ḥandān idelüm
2. Gül gibi sāğar alup destümüze gonçe-şıfat
Açılalum çemene bülbüli nālān idelüm
3. Ğam bucağında yatar fūrḳat ile zār olduḳ
Gel senüñle gönül ‘azm-i reh-i cānān idelüm
4. Gülşen-i hüsnüñe ḳarşu senüñ ey gonca-dehen
Murğ-ı bülbül gibi şeb-tā-seḫer efgān idelüm

⁴³ *İffeti Dîvânı*, vr. 50a.

⁴⁴ *İffeti Dîvânı*, vr. 50a-b.

5. Gelüñ ey rind-i mey-âşâm bugün 'İffeti'yi
Şadr-ı mey-hânedede ser-ḥalka-i rindân idelüm

34.⁴⁵

fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilün

1. Râh-ı rûh-efzâyı sâkî şun bize nüş idelüm
Ğuşşa-i dehri biraz bārî ferāmüş idelüm
2. Meh-cemâli fūrkatinde ol gül-i nev-restenüñ
Nâlemüzle bülbülân-ı dehri hāmüş idelüm
3. Bâde-i 'ışık ile ey dil mest-i ser-gerdân olup
Ḥalka-i zikre girüp deryâ gibi cüş idelüm
4. Bûselikden nağmeler gösterdüñ ammâ râstı
Mutribâ başla nevâ 'uşşâkına güş idelüm
5. Dostlar dimiş gelüñ yârüñ peyâmıyla bugün
'İffeti' dil-ḥasteyi bir pâre dil hoş idelüm

35.⁴⁶

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Cüdâ düşdüm dirîgâ ben boyı serv-i revânumdan
Ötüp bülbül gibi efgân iderken gülsitânumdan
2. Giyüp gül-gün kabâlar gayrılarla seyr-i bâğ itseñ
Sirişküm cüybâr olur bu çeşm-i hün-feşânumdan
3. Seni ey kand-leb ağıyar-ı zehr-âlüd ile gördüm
Uşandum ḥaşılı bi'llâhi bezdüm tatlı cânumdan
4. Büküp kıddüm ḥadeng-i cevr ile yâ eyledüñ cânâ
Kime feryâd idem varup ki sen kaşı kemânumdan
5. Şikâyet eylemem hiç kimseden ey 'İffeti' ancak
Benüm feryâd u efgânüm belâ-yı nâgehânumdan

36.⁴⁷

fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilün

1. 'Aşık-ı dil-ḥastenüñ feryâd u âhı gitmesün
Ḥaşre dek rüyında ağıyaruñ siyâhı gitmesün

⁴⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 50b-51a.

⁴⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 51a.

⁴⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 52a-b.

2. Gice gündüz 'ışk-ı yâr ile dem-â-dem ağlaram
Mübtelâ-yı 'ışk olanuñ mihr ü mâhı gitmesün
3. Tîğ-i 'ışk-ı yârdan öldükde cismüm yumayup
Şöyle defn eyleñ ki tenden hâk-i râhı gitmesün
4. Yâr ile seyrâna gitmiş didiler ağıyârı âh
Sağlîğ ile dilerem senden İlâhî gitmesün
5. 'İffetî'de kalmadı âh itmege kaç'â mecâl
Âhı gitdi derd-mendüñ bārî vâhı gitmesün

37.⁴⁸

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

1. İtmesün dil bülbüli feryâd u zârı n'eylesün
Câna geçdi intizâr-ı gül-'izârı n'eylesün
2. 'Âlemi reşk-i behişt itmiş tatalum nev-bahâr
Olmayınca 'âşıkun yâri bahârı n'eylesün
3. Câm-ı 'ışkuñ nüş iden vahdet meyinden cür'asın
Destine almaz şarâb-ı pür-humârı n'eylesün
4. Bülbül eylerse n'ola şeb-tâ-seher feryâd u zâr
Elde yok bî-çârenüñ şabr u qarârı n'eylesün
5. Biñden artuğ küyımı devr eyler 'uşşâk ol mehüñ
'İffetî-i haste-dil zâr u nizârı n'eylesün

38.⁴⁹

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Dil-i dîvâne 'ışkuñla ço cânâ mübtelâ olsun
Şaçun zencîrine kıl beste başına belâ olsun
2. Görince meh yüzüñ fi'l-cümle terk-i hânümân itdüm
Benüm gün yüzli dil-dârum saña cânlar fedâ olsun
3. Beni zencîr-i zülfüñ her tarafdan bende çekmişdür
Ne mümkündür gönül şimdengirü andan rehâ olsun
4. İderseñ her zamân şad güne cevri 'âşık-ı zâra
Ėarîb 'âşıkda ey rûh-ı revân nice şafâ olsun
5. Dil-i erbâb-ı nazma 'İffetî bu şi'ri 'arz eyle

⁴⁸ *İffetî Dîvânı*, vr. 52b.

⁴⁹ *İffetî Dîvânı*, vr. 53a.

Nazîre söylesünler birbirine reh-nümâ olsun

39.⁵⁰

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

1. Çıkalum bâğa alup ol gül-i ḥandānı bile
Şevḳ-yâb eyleyelüm bülbül-i nālânı bile
2. Duydı hep ḥâl-i dil-i zârumı ḥalḳ-ı 'âlem
Zannum oldur ki cihānuñ şeh-i devrânı bile
3. 'Ömri artar kişinüñ ki cihān içre dilâ
Seyr-i şahrâda yanınca ola cānânı bile
4. Tîg lâzım degül ey ḡamzesi cellād yiter
Beni öldürmege bir ḥaçer-i bürrânı bile
5. **'İffetî** şanma dirîḡ eyleye ey âfet-i cān
Yoluña mā-meleki belki ser ü cānı bile

40.⁵¹

fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilātün fâ 'ilün

1. Bî-vefâ dil-dâr imişsin böyle bilmezdüm seni
Hem-dem-i aḡyâr imişsin böyle bilmezdüm seni
2. Ey gönül bu cevri çok yârüñ firâkıyla yine
Ḥaste-dil ü zâr imişsin böyle bilmezdüm seni
3. Baña şad cevri eyleyüp aḡyâra eylerseñ vefâ
Bî-ḥaḳîḳat yâr imişsin böyle bilmezdüm seni
4. Ḥānḳāh-ı 'âlemi 'aşîḳ dolandırmaḳ için
Çarḥ-veş devvâr imişsin böyle bilmezdüm seni
5. Gülşen-i küyuñ geçilmez zâḡ-veş aḡyârdan
Bir gül-i pür-ḥâr imişsin böyle bilmezdüm seni
6. Öldürürsün bî-güneh 'aşîḳları biñ cevri ile
Ḳâtil-i ḥün-ḥ'âr imişsin böyle bilmezdüm seni
7. Nâ-sezâ bir böyle yâr-i bî-vefâ sevmek neden
'İffetî bî-'âr imişsin böyle bilmezdüm seni

Kıt'alar

1.⁵²

⁵⁰ *İffetî Dîvânı*, vr. 61b.

⁵¹ *İffetî Dîvânı*, vr. 63a-b.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

1. Ne deñlü çok ise cürm ü günāhum
Degüldür rahmet-i Hâkdan ziyāde
2. Benüm var cürmüme hadd u nihāyet
Hâkuñ yok rahmeti haddine gāyet

2.⁵³

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Merhamet eyle ben güneh-kāra
Ey Kerīm ü Raḥīm olan Allāh
2. Sañadur dā'imā münācātum
Sen mu'in ol bu 'abdüñe her gāh
3. Kapuña geldüm 'arza aḥvālüm
Bilmezem ğayr-ı dergēhüñ dergāh

3.⁵⁴

fe 'ilātün mefâ 'ilün fe 'ilün

1. Ey Kerīm ü Raḥīm olan Allāh
Merhamet kıl baña ḥabībün için
2. Ellerüm kaldı taşlar altında
Sen ḥalāş it saña qarībün için

4.⁵⁵

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Hāñkāh-ı 'ālemi devr itmeden dīvāne dil
Biz hemān çeşm-āşinā dil-darı görmekdür murād
2. Gerçi çeşm-āhū güzeller çokdur 'ālemde velī
Ol hümānuñ şaydidur maḳşūd şeh-bāz-ı murād

5.⁵⁶

mef'ülü fā 'ilātü mefâ 'ilü fā 'ilün

1. 'İdüñ sa'id ü 'ömr-i şerīfün füzün idüp
Kılsun ziyāde devletüñi dā'imā Hudā
2. Burc-ı şerefdin ide tülü' her şabāḥ senüñ

⁵² *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵³ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵⁴ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

Baht u sa'âdetüñ güneşi mâhı her mesâ

3. Luţfuñla eyledüñ beni hoş-dil seni İlâh
Her dü-serâda eyleye mesrûr serverâ

Rubâ'ı⁵⁷

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fa'

Yâ Rabb baña luţfuñı ihsân eyle
Ben haste-dilüñ derdine dermân eyle
'Âlemde baña rehber olup şer' mazhar
Şoñ demde benüm yoldaşım imân eyle

Beyit/Müfredler

1.⁵⁸

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Bülbüli ser-mest ü şeydâ eyleyen güldür beni
Gülşen-i hüsn içre garrâ gül yaratmış Hâk seni

2.⁵⁹

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

N'ola bî-hadd günâh itdümse bilmezlikle ben bende
Bi-hamdi'llâh benüm 'afv ıssı bir Rabb-i Ğafûrum var

3.⁶⁰

Bâ-ism-i Aḫmed

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Yâre şordum ism-i pâkin virmeyüp aslâ cevâb
Zülfini gösterdi ancak baña ol 'âlî-cenâb

4.⁶¹

Be-nâm-ı İbrâhîm

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Âb-ı dîdem eyleyüp yârüñ yolu üzre revân
Pâyin ol meh-pârenüñ deryâ gibi kıldum hemân

5.⁶²

Be-nâm-ı Es'ad

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

⁵⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵⁸ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁵⁹ *İffetî Dîvânı*, vr. 67b.

⁶⁰ *İffetî Dîvânı*, vr. 68a.

⁶¹ *İffetî Dîvânı*, vr. 68a.

⁶² *İffetî Dîvânı*, vr. 68a.

Bî-ser ü pâ 'âşıkun olsaydı ger haddine 'add
Cevher-i eşki anuñ olmazdı böyle lâ-yü'ad

6.⁶³

Be-nām-ı İsmā'îl

mef'ülü fā 'ilātü mefā 'ilü fā 'ilün

Güftāra gelse nāz ile ol serv-i hoş-ıırām
'Ām üzre diñledür sözini hāşıl-ı kelām

7.⁶⁴

Be-nām-ı İskender

fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilātün fe 'ilün

Yeñi 'âşık idinüp dillerini hoş itme
'Ākıbet köhne gönül rindi ferāmüş itme

8.⁶⁵

Be-nām-ı Behrām

mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

Görüp dil hatt u zülfin zār düşdi
Pey-ender-pey gönül hep māra düşdi

9.⁶⁶

Be-nām-ı Ca'fer

mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

Seherde gün yüzün gösterse dil-dār
Olur aşüfte-dil 'âşıkları zār

10.⁶⁷

Be-nām-ı Hamdî

mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün mefā 'ilün

Ham-ı ebrüsünü gördükde didi çeşm-i giryānum
Budur ben 'âşıkı giryān iden ol māh-ı tābānum

⁶³ *İffetî Dîvânı*, vr. 68a.

⁶⁴ *İffetî Dîvânı*, vr. 68b.

⁶⁵ *İffetî Dîvânı*, vr. 68b.

⁶⁶ *İffetî Dîvânı*, vr. 69a.

⁶⁷ *İffetî Dîvânı*, vr. 69a.

SONUÇ

17. yüzyıl şairlerinden İffetî'nin şimdiye kadar üzerinde herhangi bir çalışmanın yapılmadığı *Dîvân*'ının neşrini esas alan bir yayının habercisi olan bu çalışma vesilesiyle elde edilen çıkarımlar aşağıda özetlenmiştir.

Edirneli olan şairin asıl adı Ahmed olup eğitimini tamamladıktan sonra Edirne'deki çeşitli medreselerde müderrislik yapmış, bazı şehirlerde ise kadılık görevlerinde bulunmuş ve 1123/1712 senesi sonlarında vefat etmiştir. Bu çalışmanın vücut bulmasına vesile olan *Dîvân*'ı dışında İffetî'nin herhangi bir eserinin olup olmadığı bilinmemektedir. Şimdilik tek nüshası bulunan mürettep hâldeki bu *Dîvân*'da 7 kaside, 321 gazel, 13 kıt'a, 2 müseddes, 1 muhammes, 17 tahmis, 132 beyit/müfred, 1 bahr-ı tavîl ve 1 rubai olmak üzere toplam 495 manzume bulunmaktadır.

Kaynaklarda ilmi ve irfanıyla meşhur olmuş, marifet ehli, makbul bir şair olarak bilinen İffetî; klasik edebiyatın belirlemiş olduğu kurallara sadık kalarak tanzim ettiği bu manzumelerde vezin, kafiye ve mazmunları başarıyla kullanmıştır. Birçok divan şairinde olduğu gibi onun şairliğinin şekillenmesinde de kendi devri ve öncesinde yetişmiş olan bazı şairlerin etkisi olmuştur. Bu etkinin izlerini Bâkî, Kemal Paşazâde, Helâkî, Belîğî ve Şeyhülislâm Bahâyî gibi şairlerin şiirlerine yazdığı nazirelerden görmek mümkündür. Arapça ve Farsça dillerinde herhangi bir şiir yazmayan İffetî'nin Çağatay lehçesiyle yazılmış iki adet gazel de bulunmaktadır. Bu şiirlerin varlığını, Ali Şir Nevâyî'ye duyulan hayranlık dışında bir şair olarak hüner gösterisinde bulunma arzusuna bağlamak da mümkündür.

17. yüzyılda bazı şairleri etkisi altına alan hikemî tarz ve Sebki Hindî üslubuna rağbet etmeyen İffetî'nin tercihi, klasik üslup vadisinde şiirler yazmaktan yana olmuştur. Şair bu şiirlerde klasik üslubun muhtevasıyla mütenasip bir şekilde sade bir dil, samimi bir eda ve coşkun bir ruh hâliyle daha çok âşıkane ve rindane duyguları terennüm etmiştir. Rint meşrep bir hayat felsefesinden yana tavır takınarak birçok divan şairi gibi şiirlerinde her fırsatta kaba sofulara çatması onun şiirlerindeki muhtevaya müteallik özelliklerden birisidir. Mezkûr özelliklerle birlikte mana derinliğinden ziyade ahenk, ses ve söyleyiş güzelliğini öncelemesi şairin klasik üslup vadisinde kalem oynatmaktan yana bir tercihte bulunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmayla kütüphane raflarında unutulmuş, içindeki zenginlikleri muhataplarıyla paylaşmayı sabırsızlıkla bekleyen bir eser daha gün yüzüne çıkarılarak muhataplarının istifadesine sunulmuştur. Böylece hem 17. yüzyılda klasik Türk edebiyatının sahip olduğu zenginliğin tesciline hem de bu edebiyatın daha iyi anlaşılıp yorumlanarak geçmiş ile gelecek arasındaki kültürel bağların sağlanmasına yeni bir eserle katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbayar, N. (1996). *Mehmed Süreyya sicill-i Osmânî. C. I.* Tarih Vakfı Yayınları.
- Alıcı, L. (2002). Klasik Türk edebiyatında müraca'a şiirler. *İlmi Araştırmalar*, 14, 1-15.
- Bilkan, A. F. (2004). Orta klâsik dönem: Nazım. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi C. 5.* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safayî Efendi, tezkire-i Safâyî.* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1982). *Helâkî divanı.* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Demirel, Ş. (2009).XVII. yüzyıl klâsik Türk şiirinin anlam boyutunda meydana gelen üslûp hareketleri: Klâsik üslûp -Sebk-i Hindî-hikemî tarz-mahallileşme. *Turkish Studies*, 4(2), 279-305.
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat.* Aydın Kitabevi Yayınları.
- Ekinci, R. (2018). *Şeyhî Mehmet Efendi, vekâyi'u'l-fuzalâ.* Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Erkal, A. (2009). *17. yüzyıl divan şiiri poetikası.* [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi
- İffetî (t.y.). *Dîvân.* Milli Kütüphane "06 Hk 1293".
- İnce, A. (2005). *Tezkîretü'ş-şu'arâ, Sâlim Efendi.* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- İpşirli, M. (1993). Çatalcalı Ali Efendi. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 8. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 234-235.
- İpşirli, M. (2007). Paşmakçızâde Ali Efendi. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 34. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 185-186.
- Kaplan, Y. (2019). Belîğî ve dîvânçesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, 359-448.
- Köksal, M. F. (2009). Metin neşrinde vezinle ilgili problemler, bazı tespit ve teklifler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 9, 63-86.
- Kurnaz, C. & Tatçı, M. (2001). *Mehmet Nail Tuman, tuhfe-i Nâilî. C. II.* Bizim Büro Yayınları.
- Küçük, S. (1994). *Bâkî dîvânı.* Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Macit, M. (2016). *Divan şiirinde ahenk unsurları.* Kapı Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2011). *Eski Türk edebiyatına giriş: Biçim ve ölçü.* Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Saraç, M. A. Y. (2021). *Kemâl Paşazâde dîvân ve diğer şiirler.* Ankara: TDK Yayınları.
- Uludağ, E. (2024). *Şeyhülislâm Azizzâde Mehmed Bahâyî dîvânı (inceleme-karşılaştırmalı metin).* Grafiker Yayınları.